

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Františka Plamínková ve srovnání s Miladou Horákovou v historickém vědomí žáků
středních škol

Bakalářská práce

Autor: Barbora Švandová

Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na
vzdělávání

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Barbora Švandová

Studium: F20BP0295

Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: **Františka Plamínková ve srovnání s Miladou Horákovou v historickém vědomí žáků středních škol**

Název bakalářské práce AJ: Františka Plamínková in historical consciousness of high school pupils in comparison with Milada Horáková

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá Františkou Plamínkovou v porovnání s Miladou Horákovou v historickém vědomí žáků středních škol. Teoretická část práce je zaměřena na důvody, které vedly k rozdílům úrovně historického vědomí a na dostupné informace o Františce Plamínkové v pramenech a literatuře. Praktická část práce se zabývá zjišťováním úrovně historického vědomí studentů vybraných středních škol o Františce Plamínkové a Miladě Horákové prostřednictvím dotazníků a rozhovorů s učiteli dějepisu.

DVOŘÁKOVÁ, Zora – DOLEŽAL, Jiří, *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, Praha 2001.

HONZÁKOVÁ, Albína (ed.), *Kniha života: práce a osobnost F.F. Plamínkové: sborník k 60. narozeninám*, Praha 1935.

CHRÁSKA, Miroslav – KOČVAROVÁ, Ilona, *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*, Zlín 2015.

SEIXAS, Peter (ed.), *Theorizing Historical Consciousness*, Toronto 2004.

SYNEK, Jan, *Mám klid ve svém svědomí: Milada Horáková ve střetu s komunistickým režimem*, Praha 2020.

ŠEĐOVÁ, Klára – ŠVARÍČEK, Roman a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha 2014.

UHROVÁ, Eva, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, Praha 2014.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Tamara Tomanová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 2.2.2022

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Ireny Kapustové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27.6. 2023

Barbora Švandová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Ireně Kapustové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Archivu Národního muzea v Praze a Památníku Národního písemnictví v Litoměřicích za jejich ochotu a pomoc při získávání informací.

Dále bych tímto chtěla vyjádřit vděčnost všem respondentům, za jejich přínos pro praktickou část bakalářské práce.

A v neposlední řadě patří obrovské poděkování mé rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali.

Anotace

ŠVANDOVÁ, Barbora, *Františka Plamínková ve srovnání s Miladou Horákovou v historickém vědomí žáků středních škol*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, s. 76, 2023.

Práce se zabývá Františkou Plamínkovou v porovnání s Miladou Horákovou v historickém vědomí žáků středních škol. Teoretická část práce je zaměřena na definice historického vědomí, informace dostupné o Františce Plamínkové v pramenech a literatuře a důvody, které vedly k rozdílné úrovni historického vědomí o Miladě Horákové a Františce Plamínkové u české veřejnosti. Praktická část práce se zabývá zjišťováním úrovně historického vědomí studentů vybraných středních škol o obou sledovaných osobnostech prostřednictvím dotazníků a rozhovorů s učiteli dějepisu.

Klíčová slova: Františka Plamínková, Milada Horáková, historické vědomí, dotazníkové šetření, střední školy

Annotation:

ŠVANDOVÁ, Barbora, *Františka Plamínková in historical consciousness of high school pupils in comparison with Milada Horáková*, Hradec Králové: Philosophical faculty, University of Hradec Králové, pp. 76, 2023.

This bachelor's thesis deals with Františka Plamínková in comparison to Milada Horáková in the historical consciousness of high school pupils. The theoretical part of the thesis focuses on definitions of historical consciousness, information available about Františka Plamínková in historical sources and literature, and reasons that led to different levels of Czech public's historical consciousness about Milada Horáková and Františka Plamínková. The practical part of the thesis deals with the surveying of high school pupil's level of historical consciousness about Františka Plamínková and Milada Horáková via questionnaires and interviews with selected history teachers.

Key words: Františka Plamínková, Milada Horáková, historical consciousness, questionnaire survey, high schools

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	11
1. Historické vědomí	11
2. Spolupráce Františky Plamínkové a Milady Horákové a jejich životní příběh.....	14
3. Vybrané důvody, které vedly k rozdílným úrovním historického vědomí o Františce Plamínkové a Miladě Horákové	22
3.1 Proces s Miladou Horákovou.....	22
3.1.1 Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a ohlas na proces	22
3.1.2 Rehabilitace Milady Horákové a současnost	25
3.2 Druhý život Františky Plamínkové a Milady Horákové ve veřejném prostoru	27
3.2.1 Františka Plamínková.....	27
3.2.2 Milada Horáková.....	31
3.2.3 Srovnání	34
Výzkumná část	35
4 Metodologie výzkumné části	35
4.1 Výzkumná strategie a cíle.....	35
4.2 Metoda sběru dat.....	35
4.2.1 Dotazníky	35
4.2.2 Interview.....	36
4.3.2 Sběr a přepis dat	37
5 Analýza výsledků dotazníkového šetření	38
6. Hloubkové rozhovory s učiteli dějepisu a jejich komparace.....	54
6.1 Rozhovor A	54
6.2 Rozhovor B	56
6.3 Analýza rozhovoru C	58
6.4 Shrnutí rozhovorů	60
Závěr.....	61
Použitá literatura a prameny	63
Přílohy	67
Dotazník Milada Horáková.....	67
Dotazník Františka Plamínková.....	70
Otázky pro hloubkový rozhovor s učiteli	72

Obrazová příloha.....	73
-----------------------	----

Úvod

Důvodem volby tématu práce je můj zájem o Františku Plamínkovou, Miladu Horákovou a jejich druhé životy. Tomuto tématu jsem se již věnovala při tvorbě projektu o F. Plamínkové společně s mezinárodním týmem a následně ji prezentovala před účastníky kurzu „The Heart Of Europe, Culture & Identity“, který pořádal Historický ústav Univerzity Hradec Králové ve spolupráci s americkou univerzitou Missouri Southern State University. Výzvou pro mě je i to, že dosud neexistuje výzkum zaměřený na důvody, které vedly k nízkým znalostem o F. Plamínkové u žáků středních škol.

Františka Plamínková byla významnou českou političkou, novinářkou a organizátorkou ženského hnutí na československé i mezinárodní úrovni. Významně se podílela na prosazování rovnoprávnosti žen v posledních letech existence Rakouska-Uherska a v období první Československé republiky. Zasadila se o zrušení celibátu učitelek a zahrnutí všeobecného volebního práva do ústavy první republiky. Za hájení demokratických ideálů nakonec zaplatila životem. I přes její oběť a přínos pro společnost byla českou veřejností „pozapomenuta“.

Práce je členěna na dvě základní části. Dělí se na část teoretickou a výzkumnou. Cílem teoretické části bakalářské práce bylo zpracování teoretické báze pro výzkumnou část práce a vytvořit komparaci životů sledovaných osobností. Cílem praktické části bylo zjistit úroveň znalostí o M. Horákové a F. Plamínkové v řadách žáků vybraných středních škol. Pro výzkum bylo důležité zjistit, jakým způsobem se o nich dozvěděli a informace o uchopení F. Plamínkové a M. Horákové pedagogů ve výuce.

První kapitola teoretické části práce je věnována historickému vědomí a jeho pojetí konkrétními historiky. Druhá kapitola se zabývá životem Františky Plamínkové ve spojitosti s Miladou Horákovou. Soustředí se zejména na podobnost životních osudů obou političek a na jejich vztah. Základními metodami použitými při zpracovávání první kapitoly bakalářské práce jsou syntéza a komparace. Třetí kapitola se zabývá důvody, které mohou stát za předpokládanými nízkými znalostmi žáků středních škol o Františce Plamínkové a na straně druhé relativně vysokými znalostmi o Miladě Horákové.

Výzkumná část předkládá hypotézy týkající se historického vědomí žáků o sledovaných osobnostech. Pro získání dat pro výzkumnou část bakalářské práce byly použity vytištěné

dotazníky a šetření proběhlo na Gymnáziu Chotěboř, Gymnáziu Boženy Němcové v Hradci Králové a Střední průmyslové škole stavební v Hradci Králové. Dále byly uskutečněny hloubkové polostrukturované rozhovory s vybranými středoškolskými učiteli. Dotazníky i otázky pro hloubkové polostrukturované rozhovory jsou k dispozici v příloze společně s obrazovým materiálem, včetně fotografií z autorčiny sbírky.

Hlavní zdroj části práce zabývající se druhým životem F. Plamínkové jsou zejména archivní fondy F. Plamínkové uložené v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a Archivu Národního muzea. Pro tvorbu obrazu vztahu Františky Plamínkové a Milady Horákové a objasnění důvodů, které vedly k rozdílným úrovním historického vědomí o sledovaných osobnostech, je použita literatura od českých i zahraničních badatelek a badatelů zabývajících se sledovanými ženskými osobnostmi, vývojem postavení žen v 19. a 20. století či politickými procesy nebo historickým vědomím. Jmenujme například Zoru Dvořákovou, Barbaru Reinfeld, Melissu Feinberg, Karla Kaplana či Jiřího Šubrtu. K popsání druhého života F. Plamínkové a M. Horákové byly jako základní pramen k analýze byly použity učebnice dějepisu pro základní a střední školy a jako další zdroje populárně naučná literatura.

Teoretická část

1. Historické vědomí

Historické vědomí je složitý jev, jehož jednoznačnou definici není možné přesně vymezit. Různí autoři přistupují k jeho uchopení rozdílně a neexistuje tak konsenzus o jeho náplni.¹

První pokus o charakteristiku historického vědomí učinil v 19. století Wilhelm Dilthey, představitel filozofické školy života, který světu představil pojem *Geschichtsbewusstsein*.²

Na Diltheyho navazuje ve 20. století Hans Georg Gadamer, v jehož pojetí je historické vědomí chápáno jako předpoklad interpretace minulých dějů a porozumění jim. Tento pojem Gadamer definoval jako interpretaci minulých dějů a jejich porozumění na základě posuzování minulosti podle minulosti, nikoliv optikou přítomnosti.³ Hans Gadamer označuje zrod historického vědomí jako pravděpodobně nejdůležitější revoluci, jíž si lidstvo od počátku moderní doby prošlo. Gadamer hodnotí historické vědomí jako privilegium moderního člověka, který si plně uvědomuje dějinnost všeho přítomného i relativnost názorů.⁴

V 70. letech minulého století s pojmem *Geschichtsbewusstsein* pracoval, např. i německý specialista na výuku dějepisu Hans Jürgen Pandel.⁵ Hans Jürgen Pandel označuje historické vědomí za „mentální strukturu, sestávající se ze sedmi párových kategorií“. Za součásti považuje časové vědomí (dříve/později), vědomí reality (reálné/fiktivní), vědomí identity (my/oni), ekonomicko-sociální vědomí (chudý/bohatý), morální vědomí (správné/špatné) a vědomí historicity (statické/proměnlivé).⁶ Společně s dalšími didaktiky dějepisu, jako např. Karlem-Ernstem Jeismannem, Jörnem Rüssenem spojuje

¹ Denisa LABISCHOVÁ, *Co si uchováme v paměti? Empirický výzkum historického vědomí*, Ostrava 2013, s. 28–29.

² Jiří ŠUBRT – Jiří VINOPAL a kol., *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou České republiky*, Praha 2013, s. 13.

³ Tamtéž, s. 14.

⁴ Peter SEIXAS (ed.), *Introduction in: Theorizing Historical Consciousness*, ed. Peter SEIXAS, Toronto 2004, s. 8.

⁵ J. ŠUBRT – J. VINOPAL a kol., *Historické...*, Praha 2013, s. 14.

⁶ D. LABISCHOVÁ, *Co si uchováme v paměti? Empirický výzkum historického vědomí*, Ostrava 2013, s. 37.

historické vědomí s otázkou vzdělávacího působení a smysluplného propojení minulosti s přítomností a budoucností.⁷

Petr Seixas historické vědomí charakterizuje jako individuální a zároveň kolektivní chápání minulosti, které je ovlivňováno kognitivními i kulturními faktory. Za součást historického vědomí považuje Petr Seixas i porozumění přítomnosti a budoucnosti.⁸

V českém prostředí bývá historické vědomí charakterizováno dvěma rozdílnými způsoby. První z nich definuje historické vědomí jako souhrn znalostí dějin, kterými je vybavena určitá skupina lidí. V druhém případě je historické vědomí vnímáno širším způsobem jako obecný dojem z dějin, který je závislý na charakteru doby, a proto je nestálý.⁹

Dle Jiřího Šubrta a Štěpánky Pfeiferové nelze historické vědomí popsat jen jako soubor znalostí, dojmů a představ o minulosti, nýbrž především jako vědomí určitých souvislostí mezi minulostí, přítomností a budoucností. Historické vědomí definují jako vědomí, které přispívá k vytváření postojů lidí k současnosti a budoucnosti. Vědomí interaguje, dotýká se, či se dokonce prolíná s dalšími fenomény jako je náboženství, světonázor, hodnotový systém či kolektivní mentalita. V pojetí Pfeiferové a Šubrta je historické vědomí utvářeno prožitými historickými zkušenostmi, ideologickým výkladem historie, věděním produkovaným dějepiscetvím, historickou vědou a kolektivní pamětí. Autoři však uvádí i další možné vlivy, jako např. rodinu, školu, náboženství, umění, média.¹⁰

Miroslav Hroch, český historik, se domnívá, že historické vědomí je „entita“, která je utvářena čtyřmi komponentami, nicméně za čtvrtou složku nepovažuje „kolektivní paměť“ jako Šubrt a Pfeiferová, ale soubor faktorů, které zmínění autoři označují jako „další vlivy“. Do zmíněné složky Hroch zařazuje kulturu (škola, média a beletrie). Historickou pamětí rozumí onu složku historického vědomí, která je verbalizována jako součást dobového diskurzu. Historickou paměť vnímá jako soubor intencionálních informací, zatímco historickému vědomí přisuzuje informace neintencionální.¹¹

Ivan Kamenec, slovenský historik, charakterizuje historické vědomí jako „*vztah konkrétního společenského subjektu – například národa, určité sociální, profesní,*

⁷ J. ŠUBRT – J. VINOPAL a kol., *Historické vědomí...*, Praha 2013, s.14.

⁸J. ŠUBRT – J. VINOPAL a kol., *Historické vědomí...*, Praha 2013, s.10.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ J. ŠUBRT a kol., *Historické vědomí...*, Kolín 2010, s. 7 a 22.

¹¹ Tamtéž, s. 32.

vzdělanostní či generační vrstvy obyvatelstva, národnostní, politické nebo jinak definované skupiny občanů k národním, státním nebo obecným dějinám. ¹²

Často se jako synonymum pro historické vědomí používá termín historické povědomí. Tímto termínem rozumíme základní rovinu roztržštěných a různorodých historických informací, které pronikají do vědomí jednotlivce nebo skupiny prostým „setkáváním se“ s nimi v proudu společností komunikovaných informací.

V práci je historické vědomí chápáno jako soubor znalostí dějin, kterým disponuje určitá skupina lidí.

¹² D. LABISCHOVÁ, *Co si uchováváme v paměti?...*, Ostrava 2013, s. 29.

2. Spolupráce Františky Plamínkové a Milady Horákové a jejich životní příběh

Františka Plamínková se narodila v Praze roku 1875 do rodiny Františka Plamínka a jeho manželky Františky, rozené Krubnerové.¹³ Byla učitelkou, vedoucí představitelkou feminizmu, zakladatelkou a předsedkyní Ženské národní rady, československou senátorkou, viceprezidentkou Mezinárodní ženské rady (International Council of Women) v meziválečných letech a taktéž dlouholetou viceprezidentkou Mezinárodní aliance za ženské volební právo a rovné občanství (International Alliance of Women for Suffrage and Equal Citizenship).¹⁴

Absolvovala Obecní měšťanskou školu u svatého Vojtěcha a dále vystudovala Ústav pro vzdělání učitelek v Praze, kde odmaturovala ze všech povinných předmětů se samými jedničkami.¹⁵ Plamínková začala svoji pedagogickou kariéru v roce 1894 na Obecní dívčí škole v Táboře. Posledních šest měsíců téhož roku učila v Soběslavi. Následně v malostranské škole U Svatého Tomáše. Roku 1898 úspěšně zakončila studium a získala kvalifikaci pro výuku matematiky, fyziky, kreslení a krasopisu na dívčích měšťanských školách.¹⁶

V roce 1897 vstoupila do Ústřední ženské jednoty učitelek, kde usilovala o zrušení celibátu učitelek, který vdaným ženám zakazoval vykonávat učitelské povolání. Na kongresu Ústřední ženské jednoty roku 1903 prezentovala návrh na zneplatnění zákona o celibátu učitelek, a též představila plán pro mateřskou dovolenou učitelek. Její práce ve spolku se však ukázala jako slepá ulička z důvodu odlišných názorů spolupracovnic na problematiku celibátu a mateřské dovolené.¹⁷

Patrně i v reakci na zmíněnou skutečnost se Plamínková roku 1903 podílela na založení Ženského klubu českého, jenž usiloval o dosažení rovnoprávnosti žen ve vzdělávací, pracovní, právní i politické oblasti.¹⁸ Klub pořádal přednášky a koncerty. Měl knihovnu,

¹³ Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy I., pořad. č.239, krabice č. 223.

¹⁴ Soňa HENDRYCHOVÁ, *Plamínková, Františka F. (1875–1942)*, in: *A Biographical Dictionary of Women's Movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, edd. Francisca de Haan – Krassimira Daskalova – Anna Loutfi, Budapešť 2006, s. 436.

¹⁵ Archiv Národního muzea v Praze (dále ANM), Fond Františky Plamínkové, karton č. 1, I. Osobní doklady: vysvědčení, doklady o odborné kvalifikaci.

¹⁶ Eva UHROVÁ, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, s. 12–13, Praha 2014.

¹⁷ Barbara REINFELD, *Františka Plamínková (1875-1942), Czech Feminist and Patriot*, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 25, 1997, č.1, s.15.

¹⁸ Marie NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století, Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999, s. 214.

ubytovnu pro mimopražské ženy, jídelnu apod.¹⁹ V roce 1905 založila Plamínková Výbor pro volební právo žen, jehož úsilí se orientovalo na získání všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva pro ženy.²⁰ Snahy výboru se překrývaly i s bojem za univerzální mužské volební právo, které podporovala většina českých politických stran. Výbor organizoval demonstrace, přednášky, psal články i brožur a loboval u českých politiků za podporu žen v jejich snažení. A právě politická podpora se později v roce 1907 ukázala jako stěžejní. V tomtéž roce bylo totiž mužům přiznáno právo volit do Říšské rady, ženám to ale bylo novým zákonem výslovně odepřeno.

Plamínková si uvědomila, že místní zákony nijak nezakazují ženám, aby byly zvoleny do České zemského sněmu. Výboru se na základě mezery v zákoně podařilo přesvědčit několik politických stran, aby do svých kandidátek zařadily i ženy. Žádná z žen ale nebyla zvolena.²¹ Výbor však nepolevil a roku 1912 byla poprvé do českého zemského sněmu zvolena žena. Jednalo se Boženu Víkovou Kunětickou, českou spisovatelku. Nově zvolená poslankyně však nedostala povolení ke vstupu do českého zemského sněmu. Přesto bylo její vítězství ve volbách považováno za obrovský úspěch českého ženského hnutí nejen v českých zemích, ale i v zahraničí.²²

V roce 1918 F. Plamínková vstoupila do České strany národně sociální a byla za ni vyslána do správní komise hlavního města Prahy. V následujících dvojích volbách byla zvolena i do městského zastupitelstva a Rady města Prahy.²³ Za první světové války se Plamínková zapojila do pasivní rezistence. Propagovala brožuru „Svůj svému“ Brožura ženám doporučovala, aby kupovaly pouze české výrobky, a napomohly tak soběstačnosti českého národa.²⁴

¹⁹ B. REINFELD, *Paralelní životy: feminismus a nacionalismus v Československu Františka Plamínková (1875–1942) a Milada Horáková (1901–1950)*, in: Charlotta G. Masaryková Sborník příspěvků z konference ke 150. výročí jejího narození, konané 10. listopadu 2000, ed. Marie Neudorfllová, Praha 2001, s. 172.

²⁰ Dana MUSILOVÁ, *Politická: poslání nebo profese*, in: Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajištění historiografie, Sborník příspěvků z IV. pardubického bienále 27.–28. dubna 2006, edd. Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Straníková, Pardubice 2006, s. 389.

²¹ Melissa FEINBERG, *Elusive Equality: Gender, Citizenship, and the Limits of Democracy in Czechoslovakia, 1918–1950*, Pittsburgh 2006, s. 26–27.

²² Jana MALÍNSKÁ, *Do politiky prý žena nesmí-proč?: Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005, s. 115–116.

²³ Albína HONZÁKOVÁ, *Politická činnost F. F. Plamínkové v osvobozené vlasti*, in: *Knihy života: Práce a osobnost F.F. Plamínkové: sborník k 60. narozeninám*, ed. A. Honzáková, Praha 1935, s. 78.

²⁴ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: Charlotta, s. 172–173.

V roce 1919 byl v nově vzniklém Československu zrušen celibát učitelek, za jehož zrušení Plamínková bojovala.²⁵ Následujícího roku byla Ústavou zaručena rovnoprávnost žen s muži, a to článkem č. 106, který uváděl, že výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají. Avšak zmíněný článek byl degradován, např. článkem č. 126, který byl založen na hierarchickém principu ve vztahu obou pohlaví v manželství.²⁶ Ačkoliv Ústava měla zaručovat rovnost žen s muži, nebylo jednoduché měnit tradiční názory na ženu. Ženy nebyly rovné mužům ani v zaměstnání, protože za stejnou práci dostávaly jen polovinu platu muže a také měly méně pracovních příležitostí. Společnost zkrátka rovnost pohlaví nerespektovala.²⁷

V roce 1923 Františka Plamínková založila Ženskou národní radu²⁸, což byla zastřešující organizace pro již existující skupiny ženského hnutí. Pod vedením Plamínkové se ŽNR rychle stala nejvlivnější organizací lobující za práva žen v Československu. ŽNR se stala hlasem československých žen v zahraničí, jelikož byla členem několika významných mezinárodních feministických organizací, jako např. Mezinárodní rada žen (International Council of Women) a Sdružení žen za volební a občanská práva (Women's Suffrage and Citizenship Rights).²⁹ Rada sledovala zákony a dbala, aby byly v souladu s ústavou.³⁰

Často se uvádí, že se Milada Horáková a Františka Plamínková poprvé potkaly v roce 1923. Historický mýtus dále tvrdí, že M. Horáková spatřila F. Plamínkovou na schodišti společně s Masarykem při příležitosti slavnosti Československého červeného kříže v Rudolfinu a pomyslela si, že Plamínková znamená pro emancipaci české ženy totéž jako T.G. Masaryk pro osvobození českého národa. M. Horáková přistoupila F. Plamínkové, představila se a požádala ji o spolupráci. Plamínkovou její bezprostřednost zaujala a na znamení přijetí podala Horákové ruku. Tímto momentem pak měla začít jejich společná práce, která trvala dvacet let až do smrti Plamínkové.³¹

²⁵ S. HENDRYCHOVÁ, *Plamínková, Františka F...*, in: *A Biographical Dictionary...*, s. 437.

²⁶ M. FEINBERG, *Elusive Equality...*, s. 34-35.

²⁷ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: *Charlotta...*, 173-174.

²⁸ Dále bude tato organizace označována zkratkou ŽNR

²⁹ M. FEINBERG, *Elusive Equality...*, s. 53.

³⁰ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: *Charlotta...*, s. 174

³¹ Zora DVOŘÁKOVÁ, *To byla Milada Horáková ve fotografiích a dokumentech*, Praha 2009, s. 28.

Skutečnost je však odlišná a Milada Horáková ji popisuje ve svém příspěvku „F.F. Plamínková, dokonalý právník“ ve sborníku vydaném k příležitosti 60. narozenin Františky Plamínkové.

Horáková se s Plamínkovou skutečně seznámila roku 1923, kdy obdržela pozvánku na čaj v Ženském klubu českém. Tehdy byla studentkou šestého semestru právnické fakulty a dle svých slov věděla o ženském hnutí a jeho cílech jen velmi málo. První, kdo Miladu přijal, byla právě Plamínková, která ji uvedla do právní komise ŽNR.³² Zde se Horáková podílela na anketách o existenčních problémech graduovaných právniček či reformě rodinného práva. Horáková se později stala jednatelkou Ženské národní rady a stanula v čele jejího právního odboru.³³ Odbor se zabýval postavením žen a pracovními příležitostmi pro vzdělané ženy a prosazoval ženské kandidátky do parlamentu, místních a okresních zastupitelstev a těšil se značnému úspěchu.³⁴ Horáková na Plamínkovou vzpomíná jako na dokonalého právníka. Popsala ji jako osobu s důslednou logikou, která se rychle orientuje, okamžitě reaguje a s lehkostí sobě vlastní prezentuje argumenty, jimiž dokazuje správnost svých tvrzení. Dále vyzdvihla její smysl pro spravedlnost, posvátnou úctu k pravdě, demokratičnost a smysl pro řád. Horáková napsala, že Plamínková nejčastěji vybírala, čím se právní komise bude zabývat, ať už se jednalo o úpravu alimentálního zákona či zákon o státní příslušnosti.³⁵

Plamínková na Horákovou zapůsobila svými zkušenostmi a svojí moudrostí. Z počátečního obdivu, který Horáková k Plamínkové cítila, se později vyvinulo přátelství, které trvalo až do jejich smrti.³⁶

Ženská národní rada dále poskytovala návrhy Horákové na revizi občanského zákoníku, tak aby odrážel demokratickou strukturu společnosti a principy rovnoprávnosti žen a mužů. Občanský zákoník však prodělal jen drobné změny. Jeho podrobná revize nebyla dokončena kvůli problémům hospodářské krize a vzestupu německého nacismu.³⁷

³² Milada HORÁKOVÁ, *F. F. Plamínková, dokonalý právník*, in: *Knihy...*, s. 665.

³³ Z. DVOŘÁKOVÁ– Jiří DOLEŽAL, *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, Praha 2001, s. 25.

³⁴ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: *Charlotta...*, s. 174.

³⁵ M. HORÁKOVÁ, *F. F. Plamínková, dokonalý právník*, In: *Knihy...*, s. 665–670.

³⁶ Z. DVOŘÁKOVÁ – J. DOLEŽAL, *O Miladě...*, s. 23.

³⁷ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: *Charlotta...*, s. 174.

Plamínková byla od roku 1925 až do druhé světové války viceprezidentkou Mezinárodní rady žen (International Council of Women). Roku 1925 se stala senátorkou a byla několikrát zvolena i v následujících volebních obdobích. V době vykonávání svého senátorského mandátu připravila s Miladou Horákovou dva tzv. Malé školní zákony, které odstranily určitá omezení pro ženy v Zákoníku práce a nadobro ukončily znovuobjevené úvahy o nastolení celibátu pro učitelky.³⁸

Roku 1926 byla Plamínková zvolena viceprezidentkou Mezinárodní aliance pro volební právo žen a rovné občanství (International Alliance of Women for Suffrage and Equal Citizenship) a tuto organizaci vedla až do druhé světové války.³⁹ Roku 1929 vstoupila Milada Horáková do národně socialistické strany, ačkoliv Plamínková nikdy nevyvinula úsilí, aby ji pro stranu získala. Avšak u výběru politické strany, do které Milady Horáková vstoupila, nepochybně sehrála svoji roli i úcta k přítelkyni.⁴⁰

V roce 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda. Plamínková poslala dopis Hitlerovi, ve kterém kritizovala jeho režim slovy: „*Jako poctivý demokrat považuji, pane kancléři, za svoji povinnost říci Vám, s pevným přesvědčením, že proti vojenské převaze vždy nakonec pravda zvítězí.*“⁴¹ Na Horákovou stanovisko Plamínkové v dopise velice zapůsobilo, jelikož byla Plamínková jediný český politik, který poslal Hitlerovi po záboru Sudet svůj ostrý osobní protest.⁴²

Na konferencích po celém světě se československé ženy snažily objasňovat situaci Československa. A zde se opět spojovaly životní cesty Milady Horákové a Františky Plamínkové. M. Horáková se totiž těchto konferencí Horáková účastnila také. Obě tyto československé ženy a mnohé další předjímaly, že Hitler nebude ohrožovat pouze Československo, ale celou Evropu. V červenci roku 1939 se Plamínková ještě zúčastnila mezinárodního kongresu v Kodani, kde ji kolegyně upozorňovaly na hrozící nebezpečí spojené s návratem do vlasti. Plamínkové však její morálka nedovolila svoji zemi opustit

³⁸ Tamtéž.

³⁹ S. HENDRYCHOVÁ, *Plamínková, Františka...*, in: *A Biographical Dictionary...*, s. 438-439.

⁴⁰ Z. DVOŘÁKOVÁ – J. DOLEŽAL, *O Miladě...*, s. 24.

⁴¹ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LAPNP), Plamínková Františka Hitlerovi Adolfu, č. inv. 2566, č. přír. 22/76.

⁴² Z. DVOŘÁKOVÁ – J. DOLEŽAL, *O Miladě...*, s. 32.

a svoje rozhodnutí okomentovala se slovy, že se musí vrátit a sdílet osud svého národa, rodné země a českých žen.⁴³

Prvního dne druhé světové války německý nacistický režim zatknul několik významných českých politických i uměleckých osobností a mezi nimi i Plamínkovou. Ta byla zadržována po šest týdnů. Horáková se stala předsedkyní Ženské národní rady a snažila se tuto organizaci udržovat naživu, ačkoliv byly veškeré české kluby takovéto povahy zakázány. Obě ženy se zapojily do české odbojové organizace Věrní zůstaneme. Pracovaly v Petiční sekci, která připravovala obnovu Československa.⁴⁴ V rámci plánované obnovy Československa se zde připravovalo i znění nové ústavy, které spočívalo především na profesoru Zdeňku Peškovi, ale Horáková také pomáhala při přípravě.⁴⁵

Dne 11. června 1942 byla po atentátu na Heydricha Plamínková znovu zatčena gestapem a převezena do koncentračního tábora Terezín.⁴⁶ Zde se setkala s Horákovou. Jakmile Plamínková při příchodu uviděla Miladu Horákovou, zakřičela: „Horák je tu také“, aby dala Horákové najevo, že jejího muže přivezli společně s ní, a že je v pevnosti. Ačkoliv Plamínková během svých posledních dní musela čelit nadávkám a surovostem, jevila se Horákové pevná a vzdorná. Na tváři Plamínkové však byla znát únava. Při první příležitosti k rozhovoru Plamínková s Horákovou hovořily o politických událostech, odbojové a ženské práci.⁴⁷

Práci na poli za Plamínkovou částečně přejímaly její spoluvězenkyně, ačkoliv se tomu Plamínková bránila. Dala se přesvědčit jen tehdy, když jí Horáková vyložila, že za ni práci ráda udělá výměnou za sdělování důležitých zpráv a jejích názorů a myšlenek.⁴⁸

Údajně i tehdy měla Plamínková plnou hlavu plánů a úvah o tom, co budou dělat nyní po atentátu na Heydricha. Ze všeho nejvíce myslela na Ženskou radu, která se však raději rozešla, než aby musela spolupracovat s okupanty. Dne 28. června 1942 byla Plamínková

⁴³ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: Charlotta..., s. 175.

⁴⁴ Táž, *Františka Plamínková...* In: NP, s. 27.

⁴⁵ Z. DVOŘÁKOVÁ – J. DOLEŽAL, *O Miladě...*, s. 36.

⁴⁶ B. REINFELD, *Františka...* In: NP, s.27–28.

⁴⁷ ANM, f. Františka F. Plamínková, kart.3., V. Ilustrační materiál: Milada Horáková, poslední setkání, Rada žen 1946, ročník 2, číslo 5, s.1.

⁴⁸ Tamtéž.

z Terezína odvezena do Prahy gestapákem Sopou – ředitelem Pankrácké věznice.⁴⁹ V úterý 30. června pak byla se zhruba sedmdesáti dalšími lidmi popravena na Kobyliské střelnici.⁵⁰

Po válce byla Horáková zvolena předsedkyní Československé rady žen. Stejně jako Plamínková chtěla Horáková udržovat co nejintenzivnější styky Západem. Mimo jiné proto aby vyvážila zvětšující se vliv sovětského Ruska. Jako předsedkyně zahraničního odboru Ženské rady jezdila na konference a utužovala vztahy Československa s ostatními zeměmi.⁵¹

V den smrti Jana Masaryka, 10. března 1948, se Horáková vzdala svého poslaneckého mandátu. Byla vyloučena z Ústředního sociálního úřadu, ve kterém dlouhé roky působila. Nové místo našla ve školském úřadě. Významně se podílela na práci nového odboje. Vedoucí představitelé národně socialistické strany na Horákovou naléhali, aby odešla do emigrace, ale ona podobně jako Plamínková odpověděla, že její místo je doma. Byla pronásledována Státní bezpečností, která ji zatkla a uvěznila. Po vykonstruovaném procesu byla dne 27. června 1950 popravena.⁵²

Horáková na Plamínkovou nezapomněla ani léta po její smrti. I ve svém prvním dopisu z pankrácké cely, ve kterém se loučí se svými nejbližšími píše: „*Nikdy neplač nad rozlitým mlékem,*“ říkala má mateřská přítelkyně F. F. Plamínková. *Vzpomínám: bude tomu za čtyři dny – 28. června – právě osm let – co ji ode mne nacisté odtáhli do Kobylis a tam ji zastřelili. Bylo mi tehdy z toho přeukrutně hořce, a když bylo nejsmutněji, vzpomněla jsem si na tato její slova.*⁵³ Jako by ji snad blízkost vlastní popravě opět přibližovala k Františce Plamínkové. V předposledním dopisu Horáková mimo jiné žádá, aby jeho příjemci dne 30.6. přinesli kytičku k desce její mateřské přítelkyně.⁵⁴

Františka Plamínková i Milada Horáková vyrostly v českých středostavovských rodinách, ve kterých se denně diskutovalo o politice a problémech nerovnoprávného českého národa v rámci habsburské říše. Otcové obou sledovaných osobností byli

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ E. UHROVÁ, *Radostná i Hořká Františka...*, s. 279.

⁵¹ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: Charlotta, s. 176–177.

⁵² B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: Charlotta..., s. 177–178.

⁵³ Milada HORÁKOVÁ, *Dopisy Milady Horákové z pankrácké cely smrti*, ed. Milan Nevole, Praha 2013, s.9.

⁵⁴ Táž, *Dopisy...*, s. 40.

uvědomělými vlastenci, kteří své dcery silně ovlivnili. Obě díky zmiňovaným faktorům získaly pocit zodpovědnosti za svůj národ, a to především jeho demokratickou orientaci. Zvláště zájem přispět k rozvoji a hájení demokracie obě ženy velmi sblížil. Po založení Československa se obě staly členkami národně sociální strany, která podporovala ženské zájmy. I povahy těchto žen se doplňovaly; zatímco Plamínkovou současníci vnímali jako energický plamen, Horáková byla vnímána především jako klidná a systematická pracovnice. Od roku 1923 byly obě ženy členkami Ženské národní rady a Horáková se zde pod vlivem Plamínkové stala přesvědčenou feministkou. Obě ženy byly za první republiky zapojeny do mnoha nesnadných zápasů a na prahu druhé světové války se obě snažily objasňovat situaci Československa po Mnichovské dohodě ve světě. Dále byly obě za druhé světové války zapojeny do odboje a uvězněny v Terezíně. Na konci svých životů obě politicky odmítly emigrovat, aby se zachránily, za což obě zaplatily životem.⁵⁵

Jejich životní cesty se v mnohém podobaly. Ať už šlo o prostředí, ze kterého pocházely, či způsob, jakým zakončily svoji životní pouť. Přes všechny podobnosti v jejich životních příbězích zůstává úroveň historického vědomí o Plamínkové a Horákové v České republice značně rozdílná v neprospěch první jmenované.

⁵⁵ B. REINFELD, *Paralelní životy...*, in: *Charlotta...*, s. 171–178.

3. Vybrané důvody, které vedly k rozdílným úrovním historického vědomí o Františce Plamínkové a Miladě Horákové

3.1 Proces s Miladou Horákovou

3.1.1 Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a ohlas na proces

Proces s Miladou Horákovou a spol. byl sice pouze jedním z několika set politických procesů v letech 1948–1954, ale přesto se v historii politických procesů v Československu stal jedním z nejznámějších.⁵⁶ Důvodem je nejen to, že v něm byla odsouzena a popravena žena, matka, ale i proto, že šlo o první monstr proces v Československu, na jehož výrobě se podíleli sovětští poradci⁵⁷ a jediný proces s mezinárodním ohlasem a protesty významných světových osobností.⁵⁸

Celé přelíčení bylo zosnováno jako vzorový veřejný proces s nepřáteli lidově demokratického zřízení, ve kterém se mělo využívat především zkušeností výše zmíněných sovětských poradců, kteří přijeli seznamovat československou Státní bezpečnost s metodami, které se jim osvědčily při sovětských procesech.⁵⁹

Proces sice začal dne 31. května 1950⁶⁰, byl však připravován již od podzimu roku 1949. Na poradě 26. listopadu téhož roku Karel Klos, náměstek ministra spravedlnosti, poučil přítomné představitelé tištěných a rozhlasových médií o jeho představě informování o politických procesech.⁶¹ V jeho představách nemělo jít o „*zavádění podobných stálých rubrik, jako byly staré soudničky*“⁶², nýbrž o „*soustavné zpravodajství, které by politicky i mravně správně hodnotilo určité soudní případy.*“⁶³

Na poradě 25. května 1950 mimo jiné byla řešena i otázka diváků, kteří budou u procesu přítomni. Výběr diváků po projednání připadl krajským sekretariátům, které měly za úkol

⁵⁶ Karel KAPLAN, *Největší politický proces: M. Horáková a spol.*, Brno 1996, s. 193.

⁵⁷ Pavlína FORMÁNKOVÁ – Petr KOURA a kol., *Žádáme trest smrti!: Propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*. Praha 2008, s. 20.

⁵⁸ K. KAPLAN, *Největší politický proces ...*, Brno 1996, s. 193.

⁵⁹ Pavlína FORMÁNKOVÁ, „*Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!*“: *Kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou*, Paměť a Dějiny (dále jen PD), 1, 2002, č. 1, s. 20.

⁶⁰ Tamtéž, s. 20.

⁶¹ P. FORMÁNKOVÁ – P. KOURA, *Žádáme trest...*, Praha 2008, s.34.

⁶² Jindřich NEULS, *Porada o novém způsobu zveřejňování a komentování soudních procesů*, ÚSTR, edd. Pavlína Formánková – Petr Koura, Praha 2008, s. 183.

⁶³ Tamtéž, s.183.

vyhledávat diváky oddané lidově demokratickému zřízení.⁶⁴ V soudní síni se nakonec vystřídal přes čtyři tisíce lidí z celé republiky,⁶⁵ kteří o procesu dále mohli informovat.

Samotný proces začal 31. května 1950. Den poté byly všem krajským výborům rozeslány instrukce k organizování ohlasu na proces.⁶⁶ Instrukcemi bylo nařízeno: „*vylepování novin se zprávami o procesu, vysílání zpráv závodním a místním rozhlasem, eventuálně hromadný poslech v hostincích, v klubech atd., uspořádání vývěsných skříněk, bleskových plakátů, závodní časopisy*“⁶⁷ a již zmíněné vysílání „spolehlivých“ diváků na proces.⁶⁸ V rámci agitace měly krajské výbory uspořádat „*besedy v závodech, na stavbách, v kancelářích a na vesnicích.*“⁶⁹ Pro besedy měli být jako referenti použiti zejména lidé, kteří se jako diváci osobně účastnili procesu.⁷⁰ Též bylo doporučováno, aby na besedách vystoupili „*úderníci, vážení představitelé inteligence, dále pak příslušníci jiných politických stran Národní fronty, masových organizací.*“⁷¹ „Správné“ stanovisko k procesu podle doporučení měli dát najevo prakticky všichni v Československu. Krajské výbory dále měly o učiněných opatřeních a ohlasu na proces informovat Ústřední výbor KSČ.⁷²

Vůle lidu měla být dle pokynů projevoována „spontánně“ přijímanými rezolucemi, které byla často psány nenávisným jazykem a pro odsouzené žádaly přísný či absolutní trest.⁷³ Z jiných lze naopak vyčíst jisté projevy sympatie s odsouzenými.⁷⁴ Po třetím dnu se v procesu objevil nový činitel, a to vyprovokovaná davová hysterie. Do soudní síně dorazily koše rezolucí, které žádaly, aby byli odsouzení popraveni. Kampaň provázející proces nyní nesla komunisty vytoužené ovoce. Na závodech se pořádaly schůze lidu,

⁶⁴ P. FORMÁNKOVÁ – P. KOURA a kol., *Žádáme trest...*, Praha 2008, s. 37, 38.

⁶⁴ K. KAPLAN, *Největší politický proces ...*, Brno 1996, s. 193.

⁶⁵ P. FORMÁNKOVÁ, „*Vypořádali jsme se s Horákovou...*“, PD, 1, 2002, č. 1, s. 22.

⁶⁶ Marie ŠVERMOVÁ – Gustav BAREŠ, *Tajné instrukce vedoucích pracovníků Ústředního výboru KSČ Marie Švermové a Gustava Bareše k organizování ohlasu procesu s Miladou Horákovou a spol.*, ÚSTR, Praha 2008, s. 235.

⁶⁷ Tamtéž, s. 235.

⁶⁸ Tamtéž, s. 235.

⁶⁹ Tamtéž, s. 235.

⁷⁰ Tamtéž, s. 235.

⁷¹ Tamtéž, s. 236.

⁷² Tamtéž, s. 236.

⁷³ P. FORMÁNKOVÁ – P. KOURA, *Žádáme trest ...*, Praha 2008, s. 54–56.

⁷⁴ P. FORMÁNKOVÁ, „*Vypořádali jsme se s Horákovou...*“, PD, 1, 2002, č. 1, s. 24.

kteřé řádaly tresty nejvyšší.⁷⁵ Celkem bylo napsáno na 6300 rezolucí a podstatná část z nich byla přinesena i do soudní síně.⁷⁶

Propagandistická kampaň, která provázela proces s Miladou Horákovou, se nevyhnula ani dětem. Učitelé dostali za úkol o procesu promluvit k žákům každého věku, vylíčit obřalované ve špatném světle a organizovat tzv. pětiminutovky, během nichž byly děti každý den o procesu poučovány. Děti povinně poslouchaly rozhlasové vysílání o jednotlivých dnech přelíčení a procesu bylo věnováno nespočet hodin vlastivědy a češtiny. O charakteru informování o procesu si lze vytvořit obrázek na základě dětských rezolucí, kdy děti popisují odsouzené jako zřadce národa, rozvratníky, špiony atd.⁷⁷

Závěrečná zpráva ze dne 9. listopadu 1950 napsaná státním prokurátorem Bohumířem Zieglerem o procesu pak shrnuje jeho organizaci následovně: „*hlavní propagační práci vykonal tisk a rozhlas. Při hlavním přelíčení byli přítomni řurnalisté ze všech domácích denních listů i týdeníků, kteří byli předem podrobně o procesu informováni na tiskové konferenci uspořádané ministerstvem spravedlnosti. Ze zahraničí byli přítomni zástupci pokrokového západního tisku, zejména časopisů Daily Worker, Unita, Drapeau Rouge, L'Humanité. Rovněž se procesu zúčastnili řurnalisté zastupující vládní tisk západních mocností. (...) Každý den byla pro tisk připravena úřední zpráva. Průběh procesu během jeho trvání i delší dobu po vynesení rozsudku byl denně tiskem komentován v úvodnicích, v jednotlivých redakčních člancích i ve člancích dělnických dopisovatelů. (...) Významným činem propagačním byly rozhlasové komentáře a záběry, zachycené na zvukový pás přímo při hlavním přelíčení, které byly několikrát denně vysílány v rozhlasových novinách. (...) Z obsahu rezolucí je patřno, že pracující lid čerpal své znalosti o procesu právě z rozhlasových zpráv. (...)*“⁷⁸

Krátce je třeba uvést, že v 50. letech vycházely i speciální publikace věnující se procesu, jako např. brožury s názvem „Říkáme lidem pravdu“, ve kterých měl být agitátorům KSČ poskytnut návod, „jak správně“ vyhodnotit proces. Vycházela i publikace s názvem

⁷⁵ Zora DVOŘÁKOVÁ – Jiří DOLEŽAL, *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, Praha 2001, s. 214, 215.

⁷⁶ Zora DVOŘÁKOVÁ, *To byla Milada Horáková: ve fotografiích a dokumentech*, Praha 2009, s. 154.

⁷⁷ P. FORMÁNKOVÁ, „Vypořádali jsme se s Horákovou...“, PD, 1, 2002, č. 1, s. 28.

⁷⁸ Bohumír ZIEGLER, *Zpráva o procesech proti záškodnickému spiknutí*, ÚSTR, edd. P. Formánková – P. Koura, Praha 2008, s. 566.

„Proces s vedením záškodnického spiknutí proti republice. Horáková a společníci“, která působila jako doslovný přepis celého soudního líčení, ačkoliv byly některé výroky odsouzených upraveny či zcela vypuštěny. Zmíněná publikace vyšla v nákladu 140 tisíc výtisků.⁷⁹

Je však nutné uvést, že ne všichni lidé se nechali strhnout pogromistickým nadšením okolo procesu. Mnoho organizací, spolků, osob z oblasti politiky, vědy, umění, ale i „obyčejných“ lidí protestovalo proti rozsudkům a riskovalo tak postih. Svůj nesouhlas s procesem vyjádřili např. Albert Einstein, bývalý britský premiér Winston Churchill či Eleanor Roosevelt.⁸⁰

Lze nepochybně konstatovat, že propagandistická kampaň, do které se zapojily miliony občanů Československa, napomohla k vyššímu povědomí tehdejší veřejnosti o Miladě Horákové, ačkoliv v negativním obraze.

3.1.2 Rehabilitace Milady Horákové a současnost

V roce 1968 po letech snažení o rehabilitaci lidí z větších politických procesů Nejvyšší soud 30. července zrušil rozsudek v procesu Milady Horákové a spol. v plném rozsahu a uložil pražské městské prokuratuře případ znovu projednat. Likvidace československé reformy 1968 však obnovení procesu s M. Horákovou a její následnou rehabilitaci nedovolila. Roku 1975 generální prokuratura proces odložila s odůvodněním, že od procesu uplynulo již přes dvacet let, tudíž je případ promlčen.⁸¹

Teprve po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 mohlo dojít k rozsáhlé a rychlé rehabilitaci, kdy byly zpřístupněny dokumenty, které se vztahovaly k procesu s Miladou Horákovou. Pád komunistického režimu podnítl zájem veřejnosti o jeho zločiny a nezákonnosti. Veřejnost se chtěla dozvědět pravdu o procesech, a tak se v tisku začaly objevovat články, dokumenty a rozhovory s žijícími oběťmi. O procesech a jejich obětech se vysílalo i v rozhlase a televizi.⁸² Rehabilitační řízení bylo oficiálně ukončeno až 29. června 1990, kdy Generální prokuratura České republiky případ Milady Horákové

⁷⁹ P. FORMÁNKOVÁ, „Vypořádali jsme se s Horákovou...“, Paměť a Dějiny, 1, 2002, č. 1, s. 36.

⁸⁰ Tamtéž, s. 38.

⁸¹ K. KAPLAN, *Největší politický proces ...*, Brno 1996, s. 193.

⁸² Týž, *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*, Praha 2019, s. 9–10.

zastavila a potvrdila prohlášením, že M. Horáková byla nevinná.⁸³ Mnohé z obětí se poté staly symboly bojovníků za demokracii a svobodu. Horáková je dnes pro své morální kvality a vystupování vnímána jako symbol odporu proti komunismu⁸⁴ a boje za svobodu a humanitní demokracii.⁸⁵

Plně rehabilitovaná Milada Horáková se po revoluci stala běžnou součástí výuky dějepisu, a tudíž i součástí historického vědomí českého národa. Současná mladá generace se může o M. Horákové dozvědět pravdu a docenit její pravý význam, který byl v období socialismu zkreslován, jak je popsáno výše.

⁸³ *Usnesení generálního prokurátora České republiky v trestní věci Milady Horákové a spol. z 29.6. 1990*, Karolinum, ed. Karel Kaplan, s. 561-562.

⁸⁴ Jan SYNEK, *Mám klid ve svém svědomí: Milada Horáková ve střetu s komunistickým režimem*, Praha 2020, s. 147.

⁸⁵ Z. DVOŘÁKOVÁ, *To byla Milada ...*, Praha 2009, s. 177.

3.2 Druhý život Františky Plamínkové a Milady Horákové ve veřejném prostoru

3.2.1 Františka Plamínková

Po smrti Františky Plamínkové se představitelky Ženské národní rady rozhodly, že ustanoví tzv. Společnost F. F. Plamínkové, která měla v úzké spolupráci s Radou československých žen hájit a udržovat odkaz Plamínkové.⁸⁶ Společnost si za cíl vytkla dokonalejší poznávání díla Plamínkové a zřízení vědecké výzkumné základny pro studium ženského hnutí. Aby členky zachovaly odkaz F. Plamínkové i pro další generace, shromažďovaly dokumentární materiály o její osobnosti. Na základě těchto materiálů sepsaly sborník,⁸⁷ který však nikdy nevyšel.⁸⁸

Františku Plamínkovou si připomínal tisk nejen v Československu, ale i v zahraničí. V Československu ji na stránkách Svobodného slova v roce 1945 připomněla česká politička Národně sociální strany Fráňa Zemínová v článku „Tragická smrt F. Plamínkové.“⁸⁹ Fráňa Zemínová Plamínkovou připomíná i v článku „Památce velké ženy F. F. Plamínkové“ v týdeníku Československá žena ze 17. srpna 1945.⁹⁰ V čísle časopisu Rada žen z 16. srpna 1945 vyšel téhož roku i článek „Za F. F. Plamínkovou“ od Věry Urbanové.⁹¹ V témže časopise z 6. prosince 1945 pak vyšel článek „Bohatý život“ od Ludmily Nosilové.⁹² Dále se v tomto časopise z roku 1946 objevil i článek „Poslední setkání“. Milada Horáková se zde rozepsala o posledních dnech Františky Plamínkové.⁹³ Františku Plamínkovou si připomněli i v zahraničí, a to brožurou „In Memory of Františka Plamínková“ vydanou v Londýně roku 1943.⁹⁴

V roce 1947 byla na škole ve Vlnářské ulici v Praze-Holešovicích Františce Plamínkové odhalena pamětní deska a ulice, v níž se deska nacházela, byla pojmenována po

⁸⁶ ANM, fond (dále jen f.) Františka F. Plamínková, kart. č. (dále jen kart. č.) 3., V. Ilustrační materiál, 12. F. F. Plamínková, Za lepšími ideály lidstva.

⁸⁷ LA PNP, číslo inventární (dále jen č. inv.) 2992-3009, číslo příruční (dále jen č. příruč.) 22/76.

⁸⁸ Eva UHROVÁ, Radostná i hořká Františka Plamínková, Praha 2014, s. 282.

⁸⁹ ANM, f. Plamínková Františka, kat. 3, V. Ilustrační materiál, 13. Zemínová Fráňa, Tragická smrt s. F. Plamínkové, s. 2.

⁹⁰ ANM, f. Františka F. Plamínková, kart. 3, V. Ilustrační materiál, 14. Zemínová Fráňa, Památce velké ženy – F. F. Plamínkové.

⁹¹ AMM, f. Františka F. Plamínková, kart. č. 5., Rada žen, srpen 1945, roč.: 1, č.1, s. 3.

⁹² ANM, f. Františka F. Plamínková, kart.č. 5, Rada žen, prosinec 1945, roč.:1, č. 13, s. 2.

⁹³ ANM, f. Františka F. Plamínková, kart. Č. 3, V. Ilustrační materiál, 17. Horáková, Milada: Poslední setkání: Rada žen 5/1946.

⁹⁴ ANM, f. Plamínková Františka, kart. 3., V. Ilustrační materiál, 10. In Memory of Františka Plamínková, Londýn 1943.

Plamínkové,⁹⁵ o což se zasloužila i Milada Horáková.⁹⁶ Ulice F. Plamínkové však byla v roce 1948 přejmenována a nesla jméno Františka Křížíka, redaktora Rudého práva.⁹⁷ Jedna z pražských škol základních škol po sametové revoluci dostala název Základní škola Františky Plamínkové a jedna z ulic v Praze 4 nese také jméno Plamínkové.⁹⁸

Plamínkovou zmiňuje i Milada Horáková ve svých dopisech z pankrácké cely z roku 1950, kde apeluje na to, aby byla dne 30. června položena kytička k desce Plamínkové – její milované mateřské přítelkyni a byla tak uctěna její památka.⁹⁹ Tyto dopisy však spatřily světlo světa až v roce 1990.¹⁰⁰

Vrstevnice, spolupracovnice a citelky Plamínkové se každoročně scházely u pamětní desky na Staroměstském náměstí.¹⁰¹ Setkání bylo vždy doprovázeno proslovem o Františce Plamínkové. Své proslovy přednesly např. Ida Hegerová¹⁰², Věra Vostřebalová¹⁰³ či Jiřina Zábranová.¹⁰⁴ Příznivkyně Plamínkové se scházely až do roku 1972, do třicátého výročí poprav.¹⁰⁵

Ačkoliv byla Františka Plamínková ke svým nedožitým 75. narozeninám v roce 1949, tedy již po únorovém převratu, oceněna Zlatou hvězdou prvního stupně za své zásluhy na osvobození Československé republiky,¹⁰⁶ její jméno zmizelo společně s tisíci dalšími v rámci stalinistických represí v komunistickém Československu,¹⁰⁷ a to především kvůli jejímu blízkému vztahu s T. G. Masarykem.¹⁰⁸

⁹⁵ E. UHROVÁ, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, Praha 2014, s. 282.

⁹⁶ Z. DVOŘÁKOVÁ, *To byla Milada Horáková ve fotografiích a dokumentech*, Praha 2009, s. 90.

⁹⁷ LA PNP, f. Plamínková Františka, *Vzpomínky a výstřižky o F. F. Plamínkové*, č. inv.: 2997, č. příruč.: 22/76.

⁹⁸ E. UHROVÁ, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, s. 282, Praha 2014.

⁹⁹ Milada HORÁKOVÁ, *Drazí Milovani*, in: *O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě*, edd. Z Dvořáková a J. Doležal, Praha 2001, s. 248.

¹⁰⁰ E. Uhrová, *Radostná i hořká Františka...*, Praha 2014, s. 283

¹⁰¹ LA PNP, f. Plamínková Františka, Hegerová Ida: *Vzpomínky na F. F. Plamínkovou*, inv. č.: 2963, č. příruč.: 22/76

¹⁰² *Tamtéž*

¹⁰³ LA PNP, f. Plamínková Františka, Vostřebalová Vlasta: *Proslov u pamětní desky F. F. Plamínkové*, inv. č.: 2983, č. příruč.: 22/76.

¹⁰⁴ LA PNP, f. Plamínková Františka, Zábranová Jiřina: *Proslov u pamětní desky F. F. Plamínkové z r. 1967*, inv. č. 2985, č. příruč. 22/76.

¹⁰⁵ E. UHROVÁ, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, s. 283, Praha 2014.

¹⁰⁶ ANM, fond Františka Plamínková, karton č. 1, *Osobní doklady, Řády, medaile, vyznamenání*.

¹⁰⁷ Barbara REINFELD, *Františka Plamínková (1875-1942), Czech Feminist and Patriot*, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 25, 1997, č.1, s. 13.

¹⁰⁸ Soňa HENDRYCHOVÁ, *Plamínková, Františka F. (1875-1942)*, in: *A Biographical Dictionary of Women's Movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, edd. Francisca de Haan – Krassimira Daskalova – Anna Loutfi, Budapešť 2006, s. 439.

Roku 1965 Vlasta Vostřebalová ve svém projevu proneseném u pamětní desky Františky Plamínkové, poukázala na úbytek žen, které se těchto pietních akcí účastní.¹⁰⁹

V roce 1968 se fotografie a řádky Plamínkové objevily v týdeníku Vlasta. Jen se zde však „mihly“ a poté následovalo dvacetileté odmlčení, které přerušila opět Vlasta, a to v červnu 1990.¹¹⁰

V roce 1992 byla Františka Plamínková vyznamenána in memoriam Řádem T.G. Masaryka.¹¹¹

Dne 6. června roku 2001 byl v Lidových Novinách uveřejněn krátký medailonek Františky Plamínkové, společně s medailonky dalších vybraných bojovníků za práva žen. Dne 6. května 2002 se v Lidových novinách objevil článek „Česká politička známá v civilizovaném světě“ od Evy Uhrové, který se soustředil především na řešení problému povolání versus rodina v činnosti Františky Plamínkové, na činnost Ženské rady a na mezinárodní působení Františky Plamínkové. Milada Horáková byla v tomto článku rovněž zmíněna. Eva Uhrová v článku Františku Plamínkovou zhodnotila jako „svého času nejznámější Češku v cizině“.¹¹²

V roce 2008 byla v budově senátu Parlamentu České republiky slavnostně odhalena pamětní deska Františky Plamínkové.¹¹³

V roce 2014 Eva Uhrová publikovala biografii Františky Plamínkové s názvem „Radostná i hořká Františka Plamínková“ s cílem vyprávět životní příběh polozapomenuté Františky Plamínkové dnešní veřejnosti.¹¹⁴

Františce Plamínkové a jejímu boji za volební právo žen je věnována i epizoda ze seriálu „Záhady Toma Wizarďa“, která nese název „Statečný boj Františky Plamínkové“ z roku

¹⁰⁹ LA PNP, f. Plamínková Františka, Vostřebalová Vlasta: Proslov u pamětní desky F. F. Plamínkové, inv. č.: 2983, č. příruč.: 22/76.76

¹¹⁰ E. Uhrová, *Radostná i hořká Františka...*, Praha 2014, s. 283.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² LA PNP, f. Plamínková Františka, inv. č.: 2992–3009, č. j.: 22/76.

¹¹³ E. UHROVÁ, *Radostná i hořká Františka...*, Praha 2014, s. 283.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 7.

2016.¹¹⁵ Téhož roku připomněl Google 141. výroční narození Františky Plamínky Plamínkové tzv. doodlem.¹¹⁶

V roce 2017 byl do českých kin uveden film s názvem *Milada*, ve kterém se objevila i postava Františky Plamínkové. Plamínková je zde vyobrazena jako řídící členka druhého odboje. Ze scén, ve kterých se objevuje, se však divák neznalý této osobnosti nedozví její jméno, ani její zásluhy. Ve filmu si Plamínkovou zahrála Dagmar Bláhová. Jméno Františky Plamínkové je v tomto filmu padne pouze jednou, a to z úst herečky Jitky Smutné, která ve filmu představuje Anežku Hodinovou Spurnou. Postava Spurné ve filmu pronese, že se přidala do Rady československých žen a chtěla by pokračovat v práci senátorky Plamínkové. Dále dodá: „Víte, co se s ní stalo?“, načež představitelka Milady Horákové odpovídá kladně. Divák se však podrobnosti o smrti Plamínkové a povaze její práce nedozví další informace. Tento film má tedy na utváření historického vědomí o Františce Plamínkové jen malý vliv, protože je, jak už z názvu vyplývá, zaměřen na Miladu Horákovou.

V současnosti jméno Plamínkové nese i cena Františky Plamínkové, která je určena „těm osobnostem, které se zasadily o ženské hnutí, resp. obecněji o ženská práva“ v České republice a je udělována kolektivem Sdružení od roku 2018.¹¹⁷

V roce 2019 byla vydána populárně naučná publikace „První statečné jedinečné: Češky, které zvolily tu méně pohodlnou cestu“.¹¹⁸ Publikace stručně představuje třicet českých žen, přičemž Plamínkové i Horákové jsou zde věnovány shodně zhruba tři stránky textu. U Plamínkové je krátce popsáno dětství a vzdělání. Dále je zmíněna její zásluha na zavedení všeobecného volebního práva a zrušení celibátu učitelek. Medailonek dále krátce popisuje její novinářskou činnost, působení v Národně socialistické straně, založení Ženské národní rady a její činnost, působení v senátu a nakonec i smrt. Samotná publikace je graficky i obsahově zpracována velice atraktivně. Na jejím konci se nacházejí kvízy a křížovky, které knihu zpestřují.

¹¹⁵Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10123499335-zahady-toma-wizarda/316292320070016/>, citováno dne: 6.8. 2022

¹¹⁶ Dostupné z: <https://www.google.com/doodles/frantiska-plaminkovas-141st-birthday>, citováno dne 6.8. 2022

¹¹⁷ Dostupné z: www.facebook.com/SdruZeny/posts/1990134517694698/, citováno dne 3.8. 2022

¹¹⁸ Jana RENNER – Silvie VONDŘEJCOVÁ, *První statečné a jedinečné: Češky, které zvolily tu méně pohodlnou cestu*, Praha 2019.

Plamínková se objevuje i v populárně naučné publikaci: „Kapky na kameni“ z roku 2019.¹¹⁹

V roce 2020 byl zveřejněn dokumentární film s názvem „Zapomenutá Františka Plamínková“, který režírovala Zuzana Zemanová-Hojdová.¹²⁰

Františce Plamínkové a danému dokumentárnímu filmu byl věnován prostor v rozhovoru s režisérkou a průvodkyní dokumentem Kateřinou Tučkovou v pořadu Sama doma.¹²¹

Na svém facebookovém účtu připomněla osobnost Františky Plamínkové a její odkaz Národní digitální knihovna v letech 2021 a 2022 vždy 5. února, den narození Plamínkové. Miladě Horákové a jejímu životu či procesu pak Národní digitální knihovna pro srovnání věnovala šest příspěvků. V příspěvcích, ve kterých se Národní digitální knihovna věnuje především životu Milady Horákové, je však Plamínková též zmíněna.¹²²

Jméno Františky Plamínkové se vyskytuje pouze v jedné ze 14 učebnic dějepisu vybraných autorkou. V učebnici České dějiny II od Roberta Kvačka má Františka Plamínková krátký medailonek, který krátce představuje její působení v ženském hnutí a zmiňuje i její popravu.¹²³

3.2.2 Milada Horáková

V roce 1991 udělil Miladě Horákové prezident Československé federativní republiky Václav Havel Řád T. G. Masaryka první třídy. V roce 2020 jí státní vyznamenání Řád bílého dvojkříže I. třídy udělila slovenská prezidentka Zuzana Čaputová. V roce 2004 Česká republika prohlásila 27. červen – den popravy Milady Horákové a spol. za Den památky obětí komunistického režimu.¹²⁴

Milada Horáková má bustu např. na svém symbolickém hrobě na vyšehradském hřbitově. Dílo bylo podpořeno z dobrovolných darů jednotlivců a členů Klubu Milady Horákové.

¹¹⁹ Gabriela FUTOVÁ a kol., *Kapky na kameni: 50 příběhů českých a slovenských rebelek*, Praha 2019.

¹²⁰ Dostupné z: www.ceskatelevize.cz/porady/11787255937-zapomenuta-frantiska-plaminkova/, citováno dne 11.8. 2022.

¹²¹ Dostupné z: www.ceskatelevize.cz/porady/11787255937-zapomenuta-frantiska-plaminkova/bonus/, citováno dne 11.8. 2022.

¹²² Dostupné z: www.facebook.com/DigitalniKnihovnaNKCR, citováno dne 11.8. 2022.

¹²³ Robert KVAČEK, *České dějiny II*, Praha 2002, s. 191.

¹²⁴ Jan SYNEK, *Mám klid ve svém svědomí: Milada Horáková ve střetu s komunistickým režimem*, Praha 2020, s. 32.

Další bustu má Milada Horáková umístěnou na náměstí hrdinů v Praze 4 Nuslích. Další pomník v nadživotní velikosti stojí v Praze 5, kde doktorka Horáková působila. Pomník je umístěn před budovou kostela Českobratrské církve evangelické v ulici Na Doubkové číslo 8. Pomník doplňuje žulová pamětní deska. Další bustu má Horáková umístěnou v pražském Karolinu. Kromě bust a bust bylo Horákové věnováno i několik pamětních desek, např. na fasádě domu v ulici Milady Horákové 2 v Praze 7, či na domě čp. 376 v Zapově ulici v Praze 5 – Smíchově. Milada Horáková se dostala i do edice speciálních zlatých a stříbrných mincí, které vydává Pražská mincovna. Horáková se objevila na poštovní známce.¹²⁵

Po Miladě Horákové je pojmenováno i několik škol, např. ZŠ v Kopřivnici,¹²⁶ Hradci Králové,¹²⁷ Olomouci¹²⁸ či Gymnázium v Praze 4.¹²⁹

V roce 2020 byla vydána komiksová kniha spisovatele Zdeňka Ležáka a výtvarnice Štěpánky Jislové s názvem „Milada Horáková“, jež vykresluje příběh Milady Horákové.¹³⁰

Internetový zdroj zabývající se Miladou Horákovou je, např. lekce s názvem „Případ Dr. Horáková“, kterou lze nalézt na internetových stránkách Jednoho světa na školách. Její součástí je i dokumentární film Jana Mudry „Případ Dr. Horáková“ z roku 1990. V lekci se nachází výukové materiály s formulovanými cíli výuky a doprovodné materiály, které se sestávají převážně z dobových dokumentů, ale i virtuálních výstav, jako např. „Jménem republiky a jejího lidu“, či „Nepřemožená“.¹³¹

Procesu Milady Horákové se věnuje, např. epizoda „Den, kdy byla popravena Milada Horáková“ ze seriálu „Slavné dny“ na videoportálu Stream.¹³² Miladě Horákové byla

¹²⁵ Michaela KOŠTÁLOVÁ, *Soukromí Milady Horákové*, Praha 2014, s. 146–155.

¹²⁶ Dostupné z: <https://www.zsmilhor.cz/>, citováno dne 11.8. 2022

¹²⁷ Dostupné z: <https://www.zshorakhk.cz/>, citováno dne 11.8. 2022

¹²⁸ Dostupné z: <https://www.zsroznavska.cz/>, citováno dne 11.8. 2022.

¹²⁹ Dostupné z: <https://www.gymh.cz/>, citováno dne 11.8. 2022.

¹³⁰ Zdeněk LEŽÁK – Štěpánka JISLOVÁ, *Milada Horáková*, Praha 2020.

¹³¹ Dostupné z: www.jsns.cz/lekce/15535-pripad-dr-horakova, citováno dne 10.8. 2022.

¹³² Dostupné z: www.stream.cz/slavnedny/den-kdy-byla-popravena-milada-horakova-27-cerven-150952, citováno dne 10.8. 2022.

rovněž věnována jedna z epizod pořadu „Hvězdičky“, která je určena především na mladším divákům.¹³³

Jak bylo zmíněno již výše, v roce 2017 byl do českých kin uveden film s názvem „Milada“, jehož cílem bylo přiblížit osobnost Milady Horákové, její život a osud, nejširšímu publiku v České republice a v zahraničí. Film se odehrává v letech 1937-1950.¹³⁴

Na motivy soudního procesu s Miladou Horákovou vznikla na základě dobových dokumentů a citací ze soudních spisů také operní hra „Zítř se bude...“. Jejími autory jsou Jiří Nekvasil a Aleš Březina.¹³⁵

Jméno Milady Horákové je zařazeno do většiny českých učebnic dějepisu.¹³⁶

¹³³ Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/4571-milada-horakova?vsrc=namet&vsrid=milada-horakova>, citováno dne 10.8. 2022.

¹³⁴ Dostupné z: www.csfd.cz/film/411926-milada/prehled/, citováno dne 10.8. 2022.

¹³⁵ Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/inscenace/5291>, citováno dne 10.8. 2022.

¹³⁶ Výběr učebnic dějepisu, které obsahují jméno Milady Horákové včetně čísel stránek, na kterých se objevuje jméno Milady Horákové. (Řazeno dle data vydání)

Miloš HÁJEK – Jarmila RYŠÁNKOVÁ a kol., *Svět a Československo ve 20. století*, Praha 1990, s. 99-100.

Jiří JOŽÁK, *Dějepis nová doba*, 4. díl, Praha 1995, s. 47.

Věra OLIVOVÁ, *Dějiny nové doby 1850-1993*, Praha 1995, s. 167.

Josef HARNA a Rudolf FIŠER, *Dějiny českých zemí II.*, Praha 1998, s. 219 a 243.

Ondřej HÝSEK, *Dějepis 9: Moderní dějiny (Člověk a společnost)*, Praha 2000, s. 97 a 98.

Vratislav ČAPEK, *Dějepis pro střední odborné školy*, Praha 2001, s. 161.

Petr ČORNEJ, *Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy*, Praha 2005, s. 145, 145 a 149.

Petr ČORNEJ, *Dějepis pro střední odborné školy*, Praha 2006, s. 227.

Zdeněk ŠAŠINKA – Alena ŠTĚPÁNKOVÁ, *Odmaturuj z dějepisu 2*, Praha 2006, s. 185.

Jana ZRNÍKOVÁ, *Dějepis 9: Novověk, Moderní dějiny*, Praha 2014, s. 90.

Milan HES, *Dějepis II v kostce: Nová doba/ Soudobé dějiny*, Praha 2020, s. 153.

3.2.3 Srovnání

Za rozdílnou úroveň historického vědomí o Františce Plamínkové a Miladě Horákové u středoškolských žáků a české veřejnosti obecně, tedy může stát i rozdílnost druhých životů F. Plamínkové a M. Horákové. Zatímco odkaz Plamínkové byl veřejnosti připomínán především několik let po její smrti, Miladě Horákové se dostává mnohem více prostoru v současnosti. Vyšší četnost jejího výskytu v médiích je zřejmá.¹³⁷ Důležitou roli patrně sehrávají i učebnice. Zatímco jméno Milady Horákové se vyskytuje ve všech sledovaných učebnicích, Františka Plamínková není zmíněna ani v jedné z nich. Blíže se tématu výskytu těchto osobností ve veřejném prostoru věnuje výzkumná část práce.

¹³⁷Viz např.

Film Milada režírovaný Davidem Mrnkou

Dokument Dr. Horáková od režiséra Jana Mudry

Dokumentární cyklus Proces H režírovaný Martina Vadasem dostupný na:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10153697395-proces-h/>

Zveřejnění celého procesu na sociální síti Youtube a další videa na této platformě

Výzkumná část

4 Metodologie výzkumné části

4.1 Výzkumná strategie a cíle

Výzkum slouží k získání náhledu na úroveň historického vědomí vybraných žáků středních škol a učitelů dějepisu o Miladě Horákové a Františce Plamínkové. Jako výzkumná strategie byl zvolen výzkum smíšeného typu (kvantitativně-kvalitativní). Hlavním cílem výzkumu je zjistit, do jaké míry znají žáci a jejich učitelé Miladu Horákovou a Františku Plamínkovou, jakým způsobem se o nich dozvěděli a jakým způsobem by chtěli své znalosti o těchto osobnostech prohlubovat. Získané informace mohou být použity k formování historického vědomí o Františce Plamínkové u středoškolských učitelů a jejich žáků. Pro výzkum byly stanoveny následující hypotézy:

- 1) Procento žáků, kteří znají Miladu Horákovou je výrazně vyšší než u Františky Plamínkové.
- 2) Milada Horáková je více zakotvena v historickém vědomí žáků, protože se s jejím jménem žáci častěji setkávají ve školní výuce, médiích a online prostředí.
- 3) Za historickým vědomím o Miladě Horákové stojí i vykonstruovaný proces, který si žáci ve spojení s Miladou Horákovou asociují.

4.2 Metoda sběru dat

Jako metoda sběru dat byly zvoleny dotazníky a polostrukturované interview.

4.2.1 Dotazníky

Pro výzkum byly použity anonymní dotazníky v tištěné i online verzi. Jde o soubory položek, které u osob zjišťují faktografické informace, názory a postoje.¹³⁸

Dotazníky jsou tvořeny úvodní částí, která stručně popisuje respondentům účel dotazníku a požadavky na vyplnění. Dále dotazník obsahuje demografické položky, které sledují věkovou, genderovou a školní strukturu respondentů.¹³⁹ Věcná část dotazníku je tvořena obsahovými položkami zjišťujícími znalosti a názory respondentů. Věcná část obsahuje dotazy otevřené, uzavřené a polootevřené. Dotazy otevřené respondentům nenavrhují

¹³⁸ Miroslav CHRÁSKA – Ilona KOČKVAROVÁ, *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*, Zlín 2015, s.41.

¹³⁹ Tamtéž.

žádné hotové odpovědi. Uzavřené položky naopak žákům předkládají pouze připravené odpovědi. Dotazy polootevřené respondentům nabízí připravené odpovědi, umožňují jim však doplnit i jiné (individuální) odpovědi.¹⁴⁰ U uzavřených položek se jedná o položky výběrově polynomické, výčtové a škálové. U položek výběrově polynomických má respondent na výběr z více než dvou vzájemně se vylučujících se alternativ, přičemž může zvolit pouze jednu z nich. Položky výčtové nabízí žákovi soubor možností, které se navzájem nevylučují a lze zvolit více než jednu možnost. U škálových položek je dotazovanému nabízen výrok nebo otázka, na kterou má reagovat výběrem jednoho bodu na číselné škále mezi dvěma protipóly. Bod má reprezentovat určitou míru sledovaného jevu.¹⁴¹ Dotazník je zakončen poděkováním za participaci na výzkumu.

4.2.2 Interview

V rámci výzkumu byly provedeny hloubkové polostrukturované rozhovory se třemi vybranými učiteli dějepisu, které můžeme definovat jako dotazování vybraného pedagoga. Rozhovor vychází z předem připraveného seznamu témat a otevřených otázek.¹⁴² Každý z rozhovorů trval přibližně 15 minut a proběhl po předchozí domluvě v kabinetech dotazovaných učitelů. Prostřednictvím hloubkových rozhovorů bylo zkoumáno, zda učitelé ze sledovaných škol znají osobnosti Miladu Horákovou a Františku Plamínkovou, popř. zda se o nich učili na vysoké škole a jakým způsobem, jaké ze svých znalostí o těchto osobách učitelé považují za potřebné předat svým žákům, zda zařazují tyto osobnosti do svých hodin a případně jak. Další otázky použité v rozhovoru jsou uvedeny v příloze.

4.3 Výběr výzkumného souboru

Výběr výzkumného souboru pro dotazníkové šetření byl stratifikovaný záměrný. Byl sestaven tak, aby korespondoval se stanoveným cílem výzkumu. Cílovou skupinu tvoří žáci středních škol. Pro účely výzkumu byly vybráni respondenti z různých typů středních škol v Královéhradecké kraji a Kraji Vysočina.

¹⁴⁰ Tamtéž, s.43,44.

¹⁴¹ Tamtéž, s.44.

¹⁴² Roman ŠVARŤÍČEK a Klára ŠEĐOVÁ a kol., Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, Praha 2014, s. 159,160.

Výběr výzkumného souboru neboli vhodných respondentů pro interview, byl rovněž stratifikovaný a opět byl sestaven tak, aby korespondoval se stanovenými cíli výzkumu. Oslovenou skupinu pedagogů tvoří učitelé, kteří na vybraných středních školách vyučují dějepis. Bohužel se nepodařilo uskutečnit interview se všemi oslovenými učiteli, jelikož někteří s provedením interview nesouhlasili.

4.3.2 Sběr a přepis dat

Rozhovory byly uskutečněny na základě žádosti učitelů v jejich kabinetech. Na začátku každé schůzky jsem respondentům podrobně vysvětlila, proč výzkum provádím a co je jeho náplní. Respondenty jsem rovněž ujistila o anonymitě zveřejněných informací v bakalářské práci. Pedagogové vždy souhlasili se zvukovou nahrávkou. Rozhovory zahrnuté v práci nejsou doslovným přepisem, ale parafrázemi s uvedením zásadních nezkreslených informací.

Dotazníky žákům v počítačové i tištěné podobě předali učitelé a žáci je vyplňovali ve škole či doma. Počítačová verze dotazníku byla vypracována v prostředí Google Forms, které generují k jednotlivým otázkám a jejím odpovědím grafy publikované v bakalářské práci. K tvorbě dalších grafů byl použit textový editor Microsoft Word a tabulkový software Microsoft Excel.

5 Analýza výsledků dotazníkového šetření

	Kategorie	Počet	K.	P.	K.	P.	K.	P.	K.	P.	K.	P.
Pohlaví	Žena	60	Muž	67	Jiné	4						
Věk	15 let	15	16 let	31	17 let	27	18 let	43	19 let	15		
Škola	SPŠS HK	55	GCh	55	Gybon	20						
Ročník	1.ročník ČS	40	2. ročník ČS	4	3. ročník ČS	39	4. ročník ČS	3	7. ročník OS	26	6. ročník ŠS	20

Tabulka demografických údajů k dotazníku s tematikou Milady Horákové

Dotazník zaměřený na Miladu Horákovou vyplnilo celkem 131 respondentů. Z toho bylo 67 mužů, 60 žen a 4 lidé uvedli jako své pohlaví jiné. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 15 patnáctiletých, 31 šestnáctiletých, 27 sedmnáctiletých, 43 osmnáctiletých a 15 devatenáctiletých osob. Z toho 56 osob navštěvuje Střední průmyslovou školu stavební v Hradci Králové, 55 Gymnázium Chotěboř a 20 Gymnázium Boženy Němcové v Hradci Králové. 40 osob navštěvuje první ročník čtyřletého studia, 4 osoby druhý ročník čtyřletého studia, 39 třetí ročník čtyřletého studia, 3 čtvrtý ročník čtyřletého studia, 26 sedmý ročník osmiletého studia a 20 šestý ročník šestiletého studia.

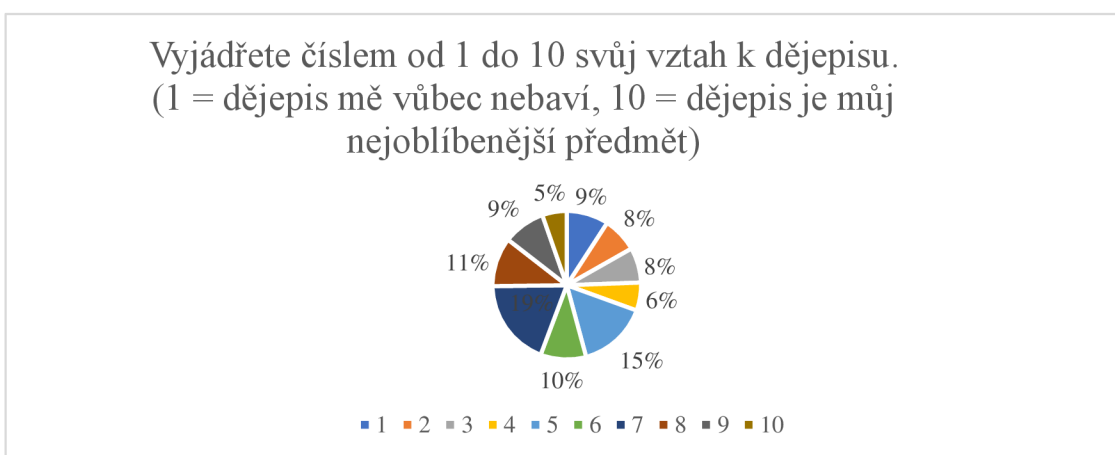
	Kategorie	Počet	K.	P.	K.	P.	K.	P.	K.	P.	K.	P.
Pohlaví	Žena	54	Muž	74	Jiné	4						
Věk	15 let	15	16 let	32	17 let	28	18 let	42	19 let	16	20 let	1
Škola	SPŠS HK	63	GCh	49	Gybon	20						
Ročník	1.ročník ČS	45	2. ročník ČS	6	3. ročník ČS	44	4. ročník ČS	2	7. ročník OS	26	6. ročník ŠS	20

Tabulka demografických údajů k dotazníku s tematikou F. Plamínkové

Dotazník zaměřený na Františku Plamínkovou vyplnilo celkem 132 středoškolských žáků. Z toho bylo 74 mužů, 54 žen. Čtyři respondenti zvolili možnost „jiné“. Výzkumu se zúčastnilo 15 patnáctiletých respondentů, 32 šestnáctiletých, 28 sedmnáctiletých, 42 osmnáctiletých, 16 devatenáctiletých a jeden dvacetiletý respondent. Z toho 63 navštěvuje Střední průmyslovou školu stavební v Hradci Králové, 49 Gymnázium Chotěboř a 20 Gymnázium Boženy Němcové v Hradci Králové. 45 z nich navštěvuje první ročník čtyřletého studia, 6 druhý ročník čtyřletého studia, 44 třetí ročník čtyřletého

studia, 2 čtvrtý ročník čtyřletého studia, 26 sedmý ročník osmiletého studia, 20 šestý ročník šestiletého studia.

Z výsledků obou dotazníků lze vyvodit, že většinu respondentů tvoří studenti ve věku 16 až 18 let, a že většina z nich navštěvuje Střední průmyslovou školu stavební v Hradci Králové nebo Gymnázium Chotěboř. V obou dotaznicích je podobný počet mužských a ženských respondentů a malý počet respondentů, kteří se identifikují jako „jiné pohlaví“. Dotazníky mají tudíž velice podobnou až totožnou skupinu respondentů.

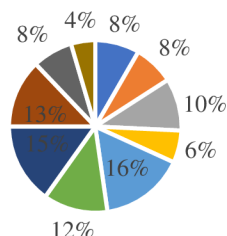

Graf.č.1

Svůj vztah k dějepisu respondenti dotazníku o Miladě Horákové ohodnotili prostřednictvím dotazníkové položky „Vyjádřete číslem od 1 do 10 svůj vztah k dějepisu (1= dějepis mě vůbec nebaví, 10 = dějepis je můj nejoblíbenější předmět)“ následovně: 12 studentů zvolilo číslo jedna, 10 číslo dvě, 10 číslo tři, 8 číslo čtyři, 20 číslo pět, 13 číslo šest, 25 číslo sedm, 14 číslo osm, 12 číslo devět a 7 číslo deset. Viz graf č.1.

Vyjádřete číslem od 1 do 10 svůj vztah k dějepisu. (1 = dějepis mě vůbec nebaví, 10 = dějepis je můj nejoblíbenější předmět)

■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5 ■ 6 ■ 7 ■ 8 ■ 9 ■ 10

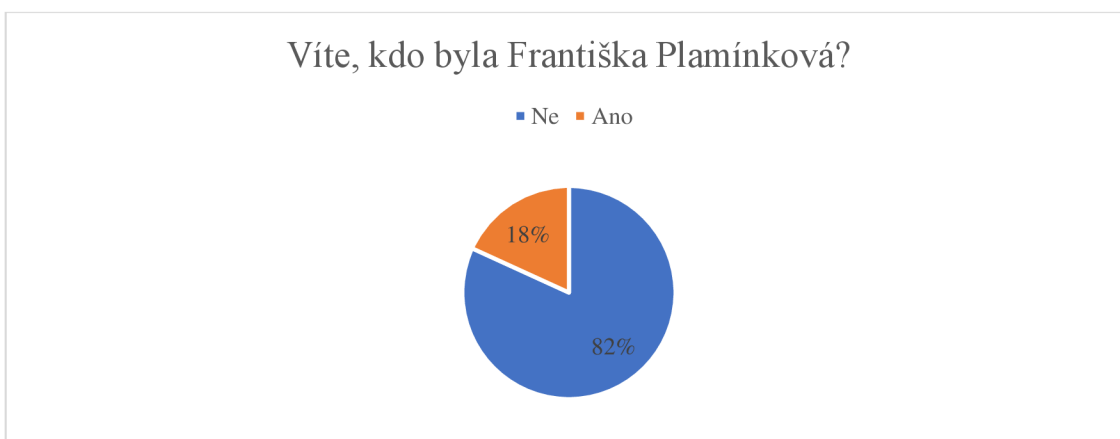
Graf č.2

Graf č.2 znázorňuje vztah respondentů dotazníku s tematikou Františky Plamínkové k dějepisu. Respondenti volili číslo na škále od jedné do deseti, přičemž bod jedna znamená, že dějepis je jejich nejméně oblíbený předmět a bod deset, že dějepis je jejich nejoblíbenější předmět. 11 žáků zvolilo číslo jedna, 10 číslo dva, 13 číslo tři, 8 číslo čtyři, 21 číslo pět, 16 číslo šest, 20 číslo sedm, 17 číslo osm, 10 číslo devět a 6 číslo deset.

Průměrný vztah k dějepisu respondentů dotazníku s tematikou M. Horákové můžeme vyjádřit číslem 5,47. U Františky Plamínkové je to 5,52. Tyto hodnoty lze interpretovat jako „dějepis mě spíše baví“. Medián u Františky Plamínkové odpovídá číslu 6 a Milady Horákové také číslu 6, což lze interpretovat jako „dějepis mě baví“.

Graf. č. 3

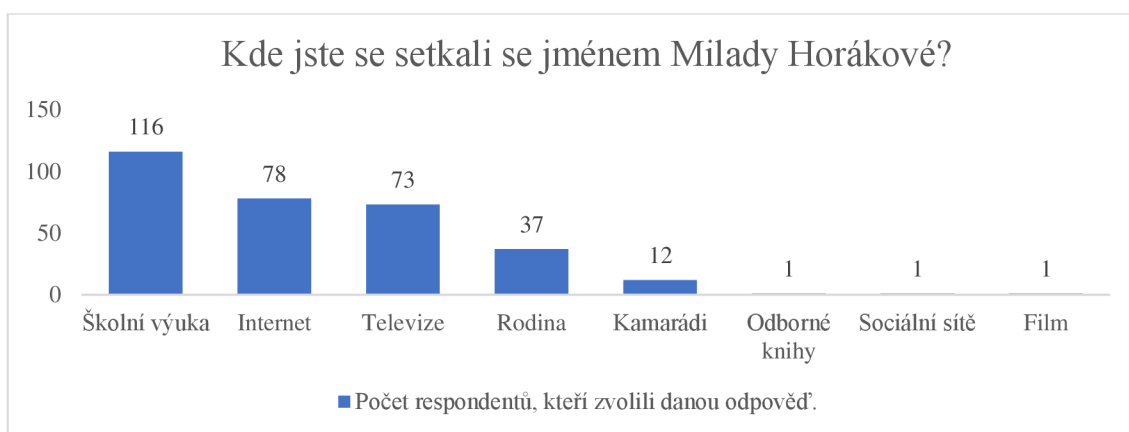

Graf č.4

Na otázku „Víte, kdo byla Milada Horáková?“ kladně odpovědělo 124 respondentů, záporně pouze sedm. (Viz graf č. 3) Naopak na otázku „Víte, kdo byla Františka Plamínková?“ odpovědělo záporně 108 žáků, kladně odpovědělo pouze 24. (Viz graf č. 4). Z výsledků šetření vyplývá, že drtivá většina (95 %) vybraných středoškolských studentů zná osobnost Milady Horákové, zatímco výrazně nižší počet respondentů zná osobnost Františky Plamínkové (18 %).

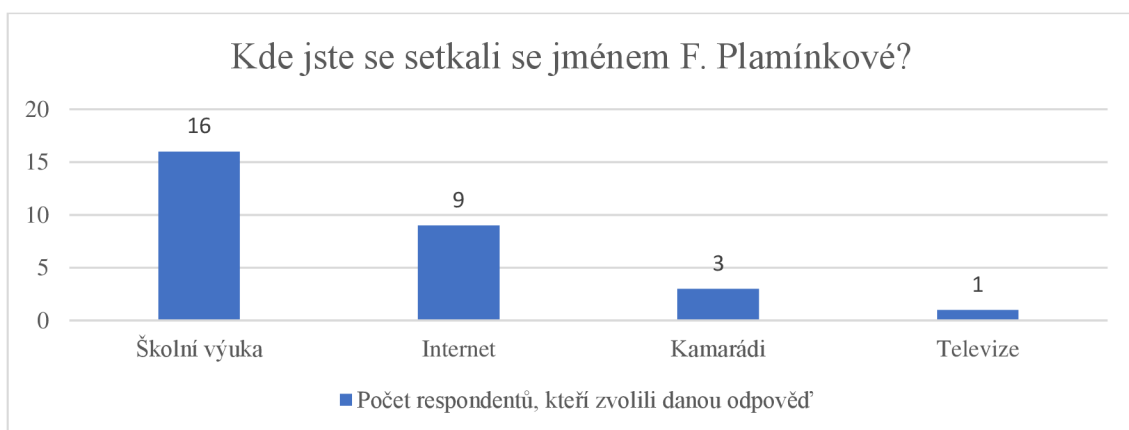
Průměrné číslo, které vyjadřuje vztah respondentů k dějepisu u Františky Plamínkové, přibližně odpovídá hodnotě 6,54. Průměrný vztah k dějepisu v této skupině respondentů je 5,52. Respondenti, kteří znají jméno Františky Plamínkové, mají pouze o jeden bod vyšší zájem o dějepis, než je celkový průměr skupiny. Nadprůměrný zájem žáků o dějepis

tedy nemusel mít na znalost Plamínkové žádný vliv. Nejvíce respondentů (17), kteří znají Františku Plamínkovou, navštěvuje Střední průmyslovou školu stavební v Hradci Králové. Celkově tvoří zhruba 70 % z žáků, kteří znají jméno Františky Plamínkové. Pouze šest žáků studujících na Gymnáziu Chotěboř zná Františku Plamínkovou. Na Gymnáziu Boženy Němcové ji znají pouze dva žáci zapojení do šetření.

Graf č. 5

Respondenti, kteří odpověděli na otázku č. 6 kladně, odpovídali na otázku „Kde jste se setkali se jménem Milady Horákové?“. 116 z nich se s tímto jménem setkala ve školní výuce (95 %), 78 na internetu (62,4 %), 73 v televizi (62,9 %), 37 v rodině (29,8 %), 12 v okruhu přátel (9,7 %), a shodně jeden v odborných knihách, sociálních sítích a ve filmu (0,8 %). (Viz graf č. 5)

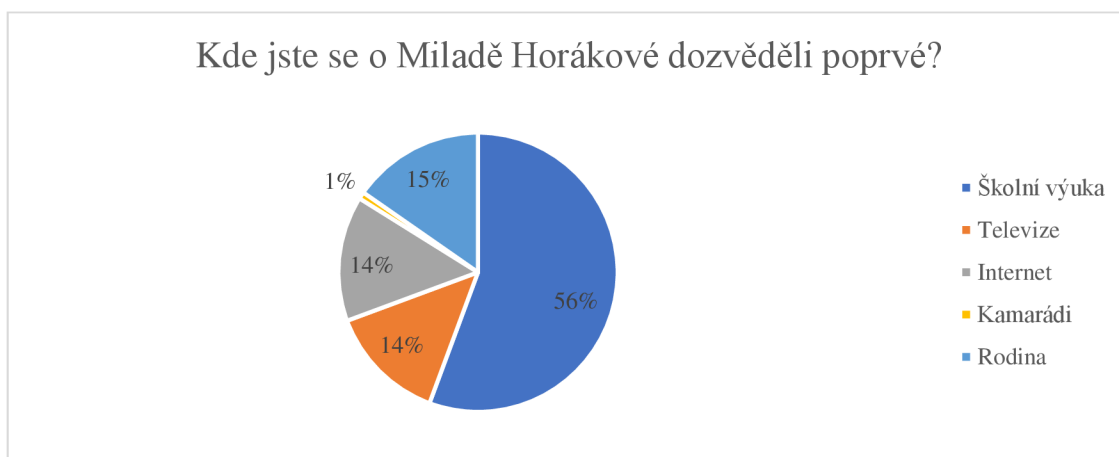

Graf č. 6

Žáci, kteří znají jméno Františky Plamínkové odpovídali na otázku „Kde jste se setkali se jménem Františka Plamínková?“. Nejčastější odpovědí byla „školní výuka“, kterou

zvolilo 15 respondentů (62,5 %). Všichni tito respondenti studují na Střední stavební škole průmyslové v Hradci Králové. Druhou nejčastější odpovědí byl „internet“, tuto možnost zvolilo 9 respondentů (37,5 %). Naopak nejméně žáků zvolilo možnost kamarádi (3; 12,5 %) a možnost televize (1). Viz graf č. 6

Jméno Milady Horákové je dle výsledků dotazníků nejčastěji zmiňováno ve školní výuce, na internetu a v televizi. Celých 95 % dotázaných žáků se s Miladou Horákovou setkala ve školní výuce. Z výsledků lze vyčíst, že o Horákové se žáci učí na všech sledovaných středních školách. Okolo 60 % těchto žáků se se jménem Milady Horákové setkala v televizi a na internetu. Tato skutečnost naznačuje, že je sledovaná osobnost často zařazena do vzdělávacích programů a je dobře zastoupena v online a televizním prostoru. Okolo 60 % žáků, kteří znají Františku Plamínkovou, uvedlo, že se s ní setkali ve školní výuce, což potvrzuje velký vliv školní výuky na znalosti žáků.

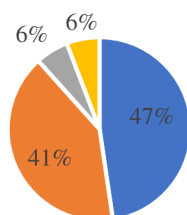

Graf č. 7

Respondenti, kteří znají jméno Milady Horákové, odpovídali na otázku „Kde jste se o Miladě Horákové dozvěděli poprvé?“. 69 z nich zvolilo možnost školní výuka, 19 rodina, 18 internet, 17 televize, a „od přátel“ pouze 1. (Viz graf č. 7)

Kde jste se o Plamínkové dozvěděli poprvé?

■ Školní výuka ■ Internet ■ Kamarádi ■ Televize

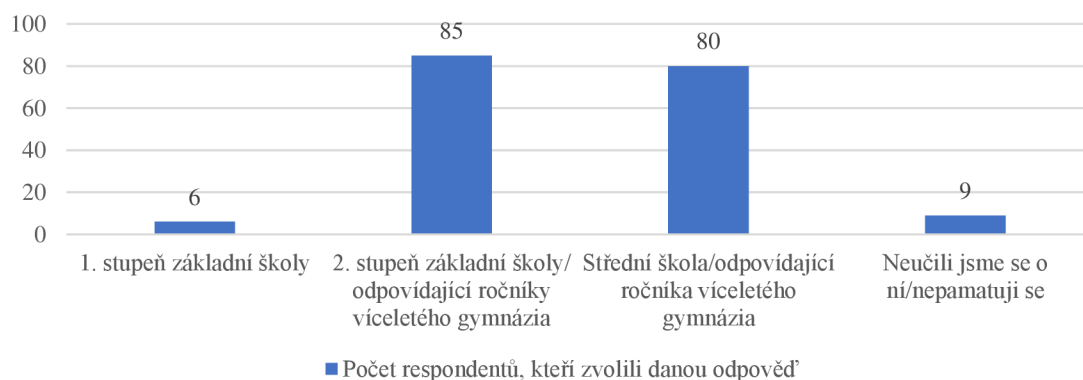

Graf č. 8

Dle grafu č. 8 se nejvíce žáků o Františce Plamínkové poprvé dozvědělo prostřednictvím školní výuky (15). Druhým nejčastějším prostředkem byl „internet“ (7). Naopak nejméně častými možnostmi byly „kamarádi“ (1) a televize (1).

Dotazovaní se nejčastěji poprvé setkávají s těmito osobnostmi za pomoci školní výuky. Rodina, internet a televize sehrávají velkou roli u Milady Horákové. Zmíněné prostředky by tedy mohly napomoci k „úvodnímu setkání“ i u Františky Plamínkové.

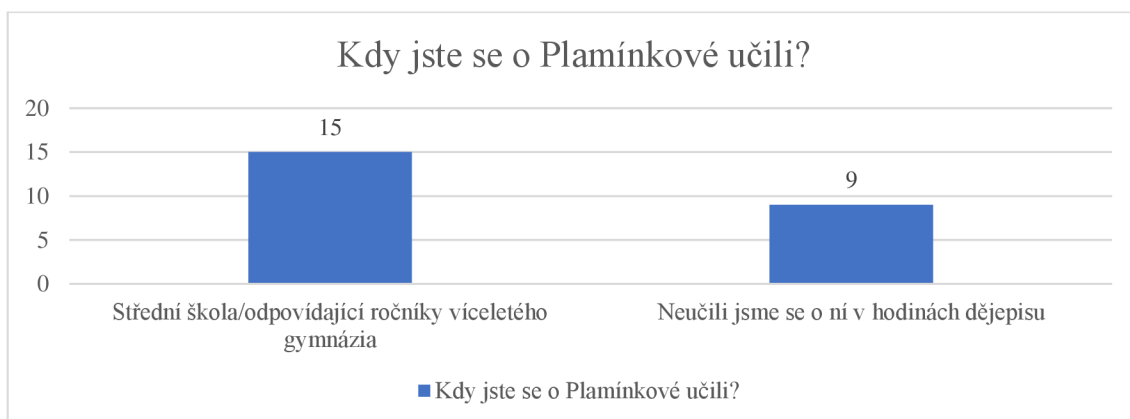
Na jakých stupních školy jste se učili Jakými způsoby byste se chtěli dozvědět (více) o M. Horákové?

Graf č. 9

Žáci, kteří se o Miladě Horákové učili ve škole, odpovídali na otázku: „Na jakém školském stupni jste se o Miladě Horákové učili?“ Pouze 6 respondentů (5 %) uvádí, že se o Horákové učili na prvním stupni základní školy. Na druhém stupni se o ní učilo 85

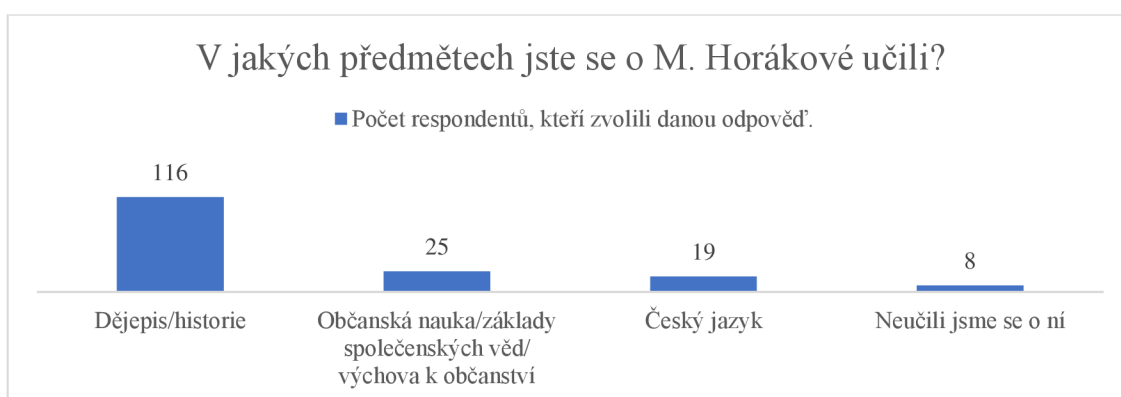
respondentů (69 %) a na střední škole 80 respondentů (65 %). Tyto hodnoty se však ve skutečnosti mohou lišit, v závislosti na paměti respondentů.

Graf č. 10

Všichni respondenti, kteří se o Františce Plamínkové učili ve škole, (15) uvedli, že se o Františce Plamínkové učili pouze na střední škole.

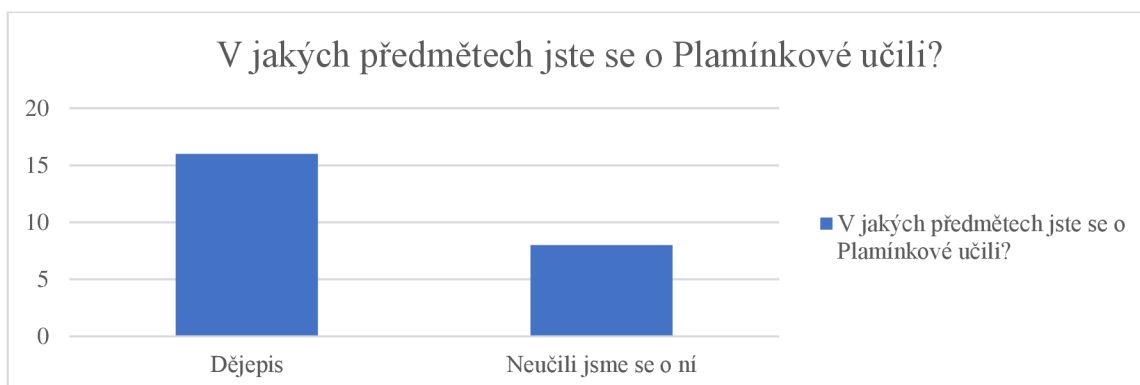
Závěrem je možné konstatovat, že zatímco o Miladě Horákové se většina respondentů učila na druhém stupni základní školy/odpovídajících ročnících gymnázia a zároveň na střední škole. S Františkou Plamínkovou se žáci setkali jen na škole střední, a to pouze na jedné ze sledovaných škol, což opět může stát za nízkou úrovní znalostí o Františce Plamínkové u žáků vybraných středních škol, potažmo české veřejnosti.

Graf č. 11

V otázce číslo 10 „V jakých předmětech jste se o Horákové učili?“ dominuje odpověď „Dějepis/Historie“, kterou zvolilo 116 respondentů. Druhou nejčastější odpovědí byla

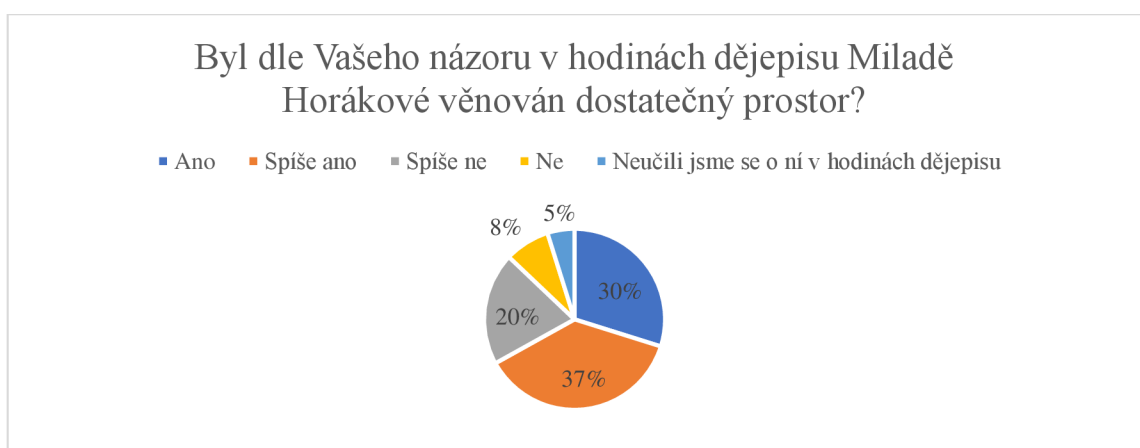
„Občanská nauka/základy společenských věd/ výchova k občanství“, kterou zvolilo 25 respondentů. V hodinách českého jazyka se o Horákové učilo 19 žáků. Viz graf č. 11.

Graf č. 12

Všichni respondenti, kteří znají Františku Plamínkovou (15), uvedli, že se o ní učili v hodinách dějepisu. Viz graf č. 12

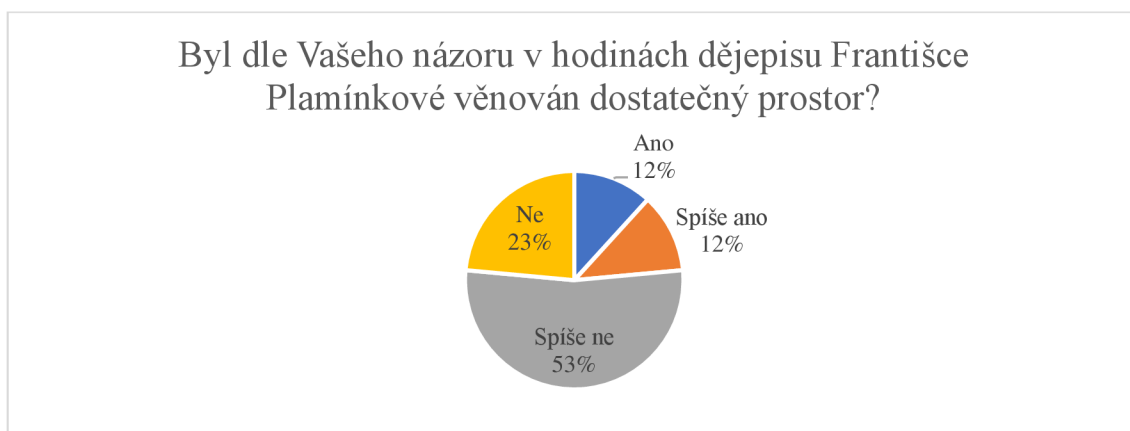
O obou osobnostech se žáci nejvíce učí v hodinách dějepisu. Milada Horáková je však zařazována i do občanské nauky/základů společenských věd/výchovy k občanství a do hodin českého jazyka, zatímco o Františce Plamínkové se vyučuje pouze v rámci dějepisu. Tato skutečnost opět poukazuje na rozdílnost velikosti prostoru, který je na českých školách sledovaným osobnostem věnován.

Graf č. 13

Otázka číslo 11 zněla následovně: „Byl dle Vašeho názoru v hodinách dějepisu Miladě Horákové věnován dostatečný prostor?“ Odpověď „ano“ zvolilo 37 žáků, odpověď „spíše

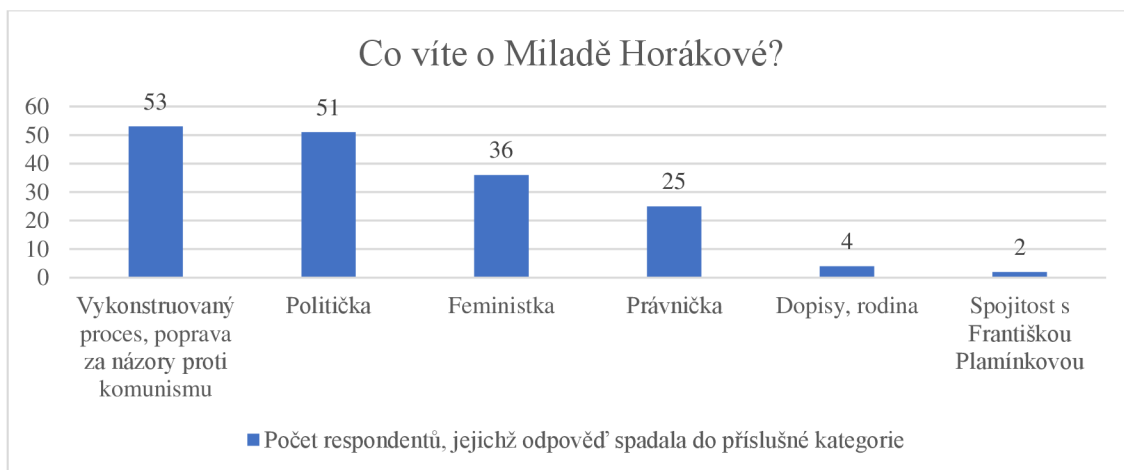
ano“ 46 žáků. Naopak odpověď „spíše ne“ zvolilo 25 žáků a odpověď „ne“ 10 žáků. Viz graf č. 13.

Graf č. 14

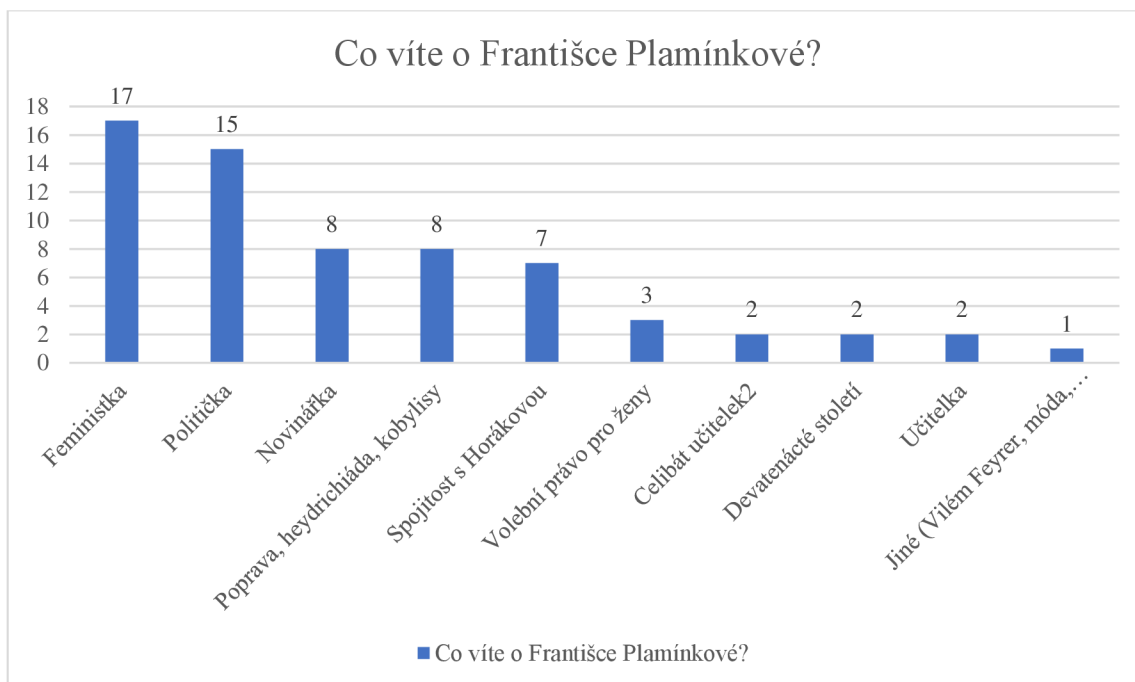
Graf č. 14 znázorňuje spokojenost s prostorem věnovaným Františce Plamínkové v hodinách. Dva dotazovaní zvolili možnost „ano“, dva „spíše ano“, devět respondentů „spíše ne“ a dva „ne“.

Z těchto výsledků lze vyvodit, že ve většině případů dotazovaní žáci hodnotili prostor věnovaný Miladě Horákové v hodinách dějepisu pozitivně (67 %). Naopak u Františky Plamínkové většina respondentů (73 %) vyjádřila nespokojenost s velikostí prostoru, který je v hodinách dějepisu Františce Plamínkové věnován. Žáci by tudíž měli zájem o rozšíření výuky o Františce Plamínkové, což může motivovat učitele dějepisu, aby o Františce Plamínkové ve svých hodinách vyučovali.

Graf č. 15

Otázka číslo 12 „Co všechno víte o Miladě Horákové?“ byla otevřená. Pro účely bakalářské práce byly odpovědi dotazovaných rozděleny do několika kategorií. 53 respondentů si spojovalo Miladu Horákovou s vykonstruovaným procesem a popravou za protikomunistické názory. 51 respondentů uvedlo, že Milada Horáková byla politička. 36 respondentů si spojuje Miladu Horákovou s feminismem. 25 respondentů napsalo, že byla právníčkou. Čtyři respondenti zmiňují dopisy z pankrácké cely a rodinu Milady Horákové. Pouze dva respondenti uvedli souvislost s Františkou Plamínkovou. Viz graf č. 15

Graf č. 16

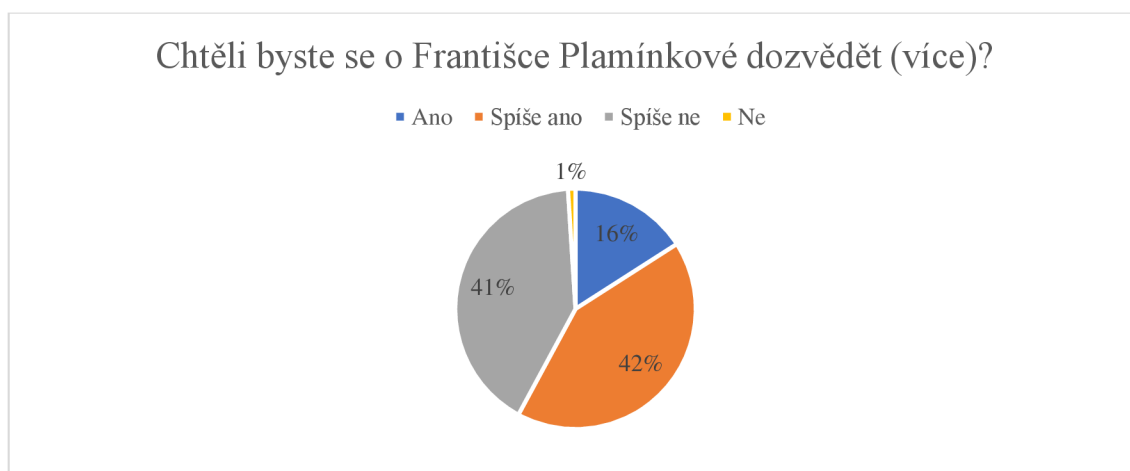
Otázka číslo 12 u Františky Plamínkové se zněním „Co všechno víte o Františce Plamínkové?“ byla taktéž otevřená. Pro účely bakalářské práce byly odpovědi respondentů sjednoceny do několika kategorií. 17 respondentů uvedlo, že Františka Plamínková byla feministka, 15 politička, 8 novinářka. Osm žáků si Plamínkovou spojilo s popravou, heydričiádou nebo Kobylysy. Sedm respondentů zmiňuje její spojitost s Horákovou. Tři respondenti uvedli spojitost Františky Plamínkové s volebním právem pro ženy. Shodně dva respondenti uvádějí spojitost F. Plamínkové se zrušením celibátu učitelek, devatenáctým stoletím a profesí učitelky. Jedna respondentka uvedla, že Plamínková se zajímala o módu, milovala Viléma Feyrera a napsala dopis Hitlerovi. Dále respondentka uvedla spojitost s Chotěboří, kde studuje. Viz graf č. 16

Z výsledků této dotazníkové položky lze tedy vyvodit, že si většina respondentů Miladu Horákovou spojuje s procesem, který může stát za jejím pevným místem v historickém vědomí českých žáků. O procesu se podrobněji rozepisuje teoretická část bakalářské práce. Dále je historické vědomí o Miladě Horákové silně ovlivněno jejím politickým angažmá a v o něco menší míře feminismem. Františka Plamínková je naopak nejvíce spojována s feminismem, politikou a zhruba v poloviční míře s žurnalistikou a její popravou na kobylišké střílnici.

Graf č. 17

Otázka č. 13 zněla následovně: „Chtěl/a byste se o Miladě Horákové dozvědět (více)?“ Odpověď „ano“ u této otázky zvolilo 24 respondentů, odpověď „spíše ano“ zvolilo 52 respondentů, odpověď „spíše ne“ zvolilo 42 dotázaných a odpověď „ne“ 13 žáků. Celých 58 % respondentů má zájem se o Miladě Horákové dozvědět více. Viz graf č. 17.

Graf č. 18

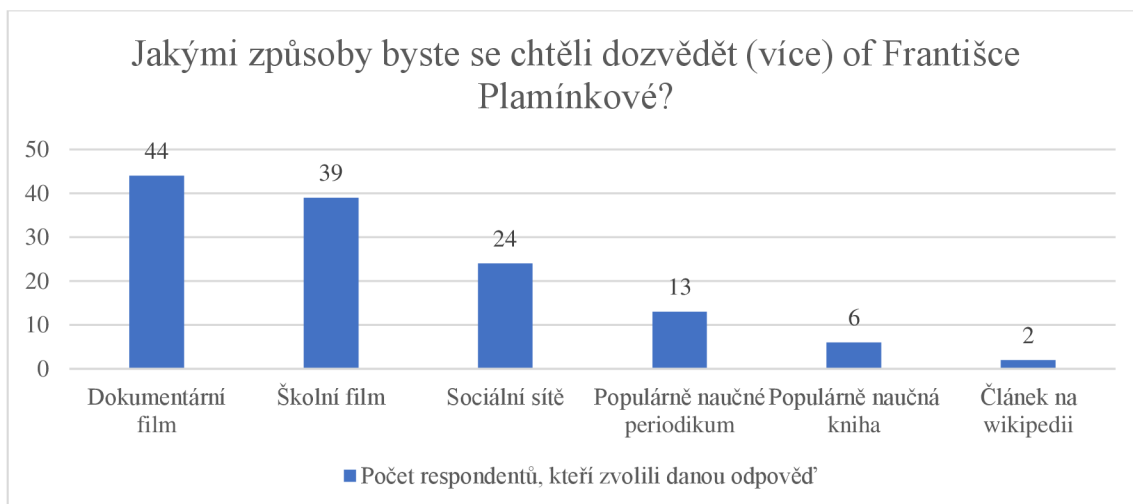
Třináctá otázka v dotazníku věnovaném Františce Plamínkové zněla: „Chtěli byste se o Františce Plamínkové dozvědět (více)?“. 19 respondentů zvolilo možnost „ano“, 50 zvolilo možnost „spíše ano“, 49 „spíše ne“ a 14 možnost „ne“. Celých 52 % žáků by se rádo dozvědělo více o Františce Plamínkové, tj. okolo poloviny dotazovaných. U žáků, kteří znají jméno Františky Plamínkové to bylo zhruba 67 %. Viz graf č. 18.

Více než polovina respondentů projevila zájem dozvědět se (více) o Františce Plamínkové a Miladě Horákové. Zájem žáků dozvědět se o Horákové (více) je jen o 6 % bodů vyšší než o Plamínkové. Lze však předpokládat, že by se toto číslo mohlo zvýšit, pokud by se dotazovaným žákům, kteří se se jménem Františky Plamínkové nikdy neseťkali, podaly základní informace o Františce Plamínkové. Naznačují to i výsledky vzorku respondentů, kteří znají Františku Plamínkovou, u něhož by se o Františce Plamínkové chtělo dozvědět cca 67 % respondentů, a výpovědi dotazovaných pedagogů.

Graf č. 19

Na otázku č. 14 „Jakými způsoby byste se chtěli dozvědět (více) o Miladě Horákové?“ odpovídali pouze respondenti, kteří mají zájem se o Miladě Horákové dozvědět (více). Respondenti mohli zvolit více možností. Nejvíce z nich (55) by se o Horákové chtělo dozvědět více prostřednictvím dokumentárního filmu. Druhou nejčastější možností (41) byla „školní výuka“. Třetí nejpopulárnější reakcí (26) jsou „sociální síť“. Možnosti „populárně naučné periodikum“ a „populárně naučná kniha“ zvolilo shodně 11 respondentů.

Graf č. 20

Čtrnáctá otázka druhého dotazníku se ptala: „Jakými způsoby byste se chtěli dozvědět (více) o Františce Plamínkové?“ a byla určena pouze pro respondenty, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně. Dotazovaní mohli zvolit více možností. Mezi respondenty dominovala možnost „dokumentární film“, kterou zvolilo 44 respondentů. Druhou nejčastější zvolenou odpovědí byla „školní výuka“ a zvolilo ji 39 žáků. Třetí nejčastější zvolenou možností byly „sociální síť“. Tuto možnost zvolilo 24 respondentů. Viz graf č. 20.

U obou osobností byl nejžádanějším způsobem předání informací dokumentární film. Druhou nejčastější možností byla „školní“ výuka, což naznačuje, že si žáci přejí, aby tyto osobnosti byly více začleněny do vzdělávacích programů a učebních materiálů. Sociální síť jsou třetí nejžádanější možností pro získání informací o těchto osobnostech. Nejméně využívaná je reakce „populárně naučná literatura“. V případě, že bychom u žáků chtěli zvyšovat úroveň historického vědomí, jako nejvhodnější způsob se nabízí vyučovat o sledovaných osobnostech ve škole se zařazením výňatků z dokumentárních filmů, příspěvků ze sociálních sítí a populárně naučné literatury.

Na základě dotazníkového šetření se potvrdila hypotéza, že procento žáků, kteří znají Miladu Horákovou je podstatně vyšší než u Plamínkové. Z výsledků dotazníků dále vyplývá, že nejvyšší vliv na úroveň historického vědomí o zkoumaných osobnostech má školní výuka. Potvrdila se hypotéza, že Milada Horáková je žákům známější než Františka Plamínková z důvodu odlišností jejich „druhých životů“. Horáková se dle

odpovědi respondentů častěji vyskytuje ve školní výuce na základní i střední škole, různých školních, mediích a online prostředí. Druhý život zkoumaných osobností je blíže popsán v teoretické části práce. Dále se potvrdila hypotéza, že Milada Horáková je nejvíce spojována s vykonstruovaným procesem, což jí propůjčuje pevné místo v historickém vědomí žáků. Proces s Miladou Horákovou je blíže popsán v teoretické části práce.

Z dotazníkového šetření dále vyplývá, že více než polovina žáků by měla zájem o rozšíření školní výuky o Františce Plamínkové či jiný způsob získání informací o této osobě. Je zjevné, že je žádoucí zlepšit úroveň znalostí žáků o Františce Plamínkové. Lze tak učinit mnoha způsoby, které jsou blíže popsány v následujících odstavcích.

Prvním způsobem je školní vzdělávání. Plamínková může být zařazena do výukových materiálů, prezentací, diskuzí či projektů, které se zaměřují na její život, dílo a přínos.

K utváření historického vědomí o Františce Plamínkové je možné vytvářet příspěvky na internetu, zejména na sociálních sítích. Příspěvky mohou zahrnovat různé články, blogy, videa, podcasty, tzv. reels, memes atd. Důležité je sdílet příspěvky na relevantních platformách a ve vzdělávacích skupinách, abychom zvýšili jejich dosah.

Další cestou, jak zvýšit povědomí u veřejnosti o Františce Plamínkové je mluvit o ní s rodinou, přáteli a kolegy, popř. ji zařazovat do svých školních projektů. Lze využít i dokumentu „Zapomenutá Františka Plamínková“.

Dále je vhodná spolupráce s institucemi jako jsou, např. muzea, knihovny, univerzity, komunitní centra a jiné instituce, které se zabývají vzděláváním a kulturou. Františku Plamínkovou lze zahrnout do programů, výstav či publikací těchto institucí.

Další cestou, jak zvýšit historické vědomí o Františce Plamínkové, je její propagace ve sdělovacích prostředcích, např. novinách a populárně naučných publikacích.

6. Hlubkové rozhovory s učiteli dějepisu a jejich komparace

6.1 Rozhovor A

Pedagožka A studovala v letech 1980 až 85 bohemistiku a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a také na Fakultě žurnalistiky na téže univerzitě. O Miladě Horákové se na vysoké škole neučila. Jako možný důvod uvádí politické faktory, jelikož se v té době vyučovalo z perspektivy komunistické ideologie.

Ve vlastní výuce o Miladě Horákové považuje za nejdůležitější vyložit nástup totalitních režimů a pak přechází k politickým procesům v padesátých letech. Ty následně srovnává s procesy, které byly v třicátých letech pořádány v Sovětském svazu. Celkově Miladu Horákovou srovnává s jinými politickými oběťmi, např. Slánským. Žáci se v hodinách věnovaných Miladě Horákové nejčastěji zajímají o zinscenovaný proces a způsob popravy.

V semináři dějin 20. století se na Miladu Horákovou zaměřuje pouze výjimečně, pokud ji žáci na začátku roku navrhnou jako téma, kterému by se chtěli věnovat. Naposledy o Miladě Horákové v semináři moderních dějin učila před čtyřmi lety. Součástí předmětu je také závěrečná seminární práce, kde si jako téma Milady Horákové vybrali, dle paní učitelky, za 25 let její pedagogické kariéry tři žáci. V běžných hodinách dějepisu se působení Milady Horákové v ženském hnutí probírá, dle slov pedagožky, minimálně.

Ve vlastní výuce využívá materiálů, které získala o didaktiků Ústavu pro studium totalitní režimů, zejména pana doktora Pinkase. Pokud je o téma v hodinách zájem, tak pedagožka využívá videí na YouTube, obrázků a dokumentu o Miladě Horákové.

Přínos výuky o Miladě Horákové vidí pedagožka především ve výuce o jejím procesu. Ve výuce o procesu pedagožka spatřuje základní výchovný moment, který žáky přiměje uvědomit si nebezpečí, které s sebou nesou totalitní režimy, ale i „populistické režimy současné Evropy“. Pedagožka dále uvedla, že si při rozhovoru uvědomila, že by měla o Miladě Horákové učit více.

Pedagožka by Horákové ráda věnovala více času. Jako překážku však vnímá nedostatek času. Dle slov pedagožky, se v současnosti studenti nejvíce zajímají o dění na Ukrajině a o postoje lidí z celého světa k současné situaci. Zmíněná skutečnost krátí čas, který by se mohl věnovat jiným tématům. Pedagožka by ocenila transformaci výuky dějepisu tak,

aby se mohly probírat moderní dějiny na úkor pravěku a středověku, včetně maximalizace počtu hodin.

Františku Plamínkovou pedagožka nezná, ale domnívá se, že o ní slyšela. Pedagožka projevila zájem dozvědět se o Františce Plamínkové, a tak jsem ji krátce o F. Plamínkové informovala.¹⁴³

Vyučující si následně postěžovala, že se Františka Plamínkové nevyskytuje v učebnicích, kterých za svoji učitelskou kariéru vystřídala několik. Dále pedagožka uvedla, že pravidelně jezdila na přednášky Ústavu totalitních režimů, ale na Plamínkovou nikde nenarazila.

Pedagožka uvedla, že by osobnost Františky Plamínkové chtěla do svých hodin zařadit, jelikož si domnívá, že žáky bude postava Františky Plamínkové zajímat. vzhledem k její činnosti a také tomu, že žáci cítí být výukou o komunismu „unaveni“, ale baví je témata jako je nacismus, válka a holocaust. Františku Plamínkovou by chtěla zařadit do vlastní výuky i proto, že ráda vyučuje o ženském hnutí a ženských osobnostech. Pedagožce jsem následně navrhla materiály, které lze při výuce o Františce Plamínkové použít.

Paní učitelka představila svůj plán na začlenění F. Plamínkové do svých hodin. Třída si napíše esej o podobnostech a rozdílnostech totalitních režimů se zaměřením na chování totalitních režimů k lidem, kteří se nebáli projevit svůj názor.

¹⁴³ Stručný přehled podaných informací: senátorka za Českou stranu národně sociální, podobnost životních osudů s Miladou Horákovou, zrušení celibátu učitelek, boj za volební právo, dopis Hitlerovi, smrt na Kobylické střelnici atd.

6.2 Rozhovor B

Pedagožka B vystudovala učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro druhý stupeň základní školy a pro střední školy, český jazyk a dějepis na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity. Studovala zde v letech 1993 až 1998. Zná osobnost Milady Horákové, avšak na vysoké škole se o ní neučila. Předpokládá, že v letech, kdy na vysoké škole studovala ještě nebyla vyhotovena koncepce vzdělávání pro moderní dějiny, jelikož se o moderních dějinách učila pouze do roku 1945.

Do výuky zařazuje Miladu Horákovou. Pedagožka B považuje nejdůležitější ji ukázat jako příklad člověka, který byl inteligentní, vzdělaný a statečný, což dokazuje žákům např. vyprávěním o jejím boji proti nacistům, mučení a výsleších. Miladu Horákovou dává do kontextu s letci v Anglii, kteří byli následně zavřeni v jáchymovských dolech. Dále v hodinách uvádí, že Milada Horáková spolupracovala s Masarykem a Benešem, byla poslankyní Národního shromáždění. Do svých hodin také zařazuje působení Horákové v ženském hnutí. Nejdůležitější je pro paní učitelku žákům Miladu Horákovou vyličit jako oběť politických procesů v 50. letech, která byla naprosto nevinná. Nejvíce se žáci zajímají o způsob popravy a zinscenovaný proces.

Ve výuce využívá výukové lekce z Jednoho světa na školách. Dívají se na dokument. Paní učitelka viděla i hraný film Milada Horáková, ten však do svých hodin nezařazuje. Ve svých hodinách využívá rezolucí, které byli proti ní poslány, na čemž žáky seznamuje s komunistickou propagandou. Nejvíce se žáci zajímají o způsob popravy a zinscenovaný proces. S rozsahem materiálů, které jsou dostupné k Miladě Horákové je pedagožka spokojená.

Hlavní přínos ve výuce o Miladě Horákové spatřuje pedagožka možnost představit Miladu Horákovou jako odstrašující příklad, na kterém lze ukázat, že i významné osobnosti si nemohly být před komunistickým režimem „jisté“. Všeobecně na ní chce demonstrovat, čeho byl komunistický režim schopný.

Františku Plamínkovou pedagožka B nezná a domnívá se, že o ní nikdy neslyšela. Po krátkém představení Františky Plamínkové uvedla, že Františku Plamínkovou do svých hodin zařazovat nebude, kvůli nedostatku času v hodinách dějepisu. Zároveň z hodin nechce dělat „telefonní seznam“ a věří, že je lepší vybrat „hodně silné příklady“, kterým se bude věnovat více času. Preferuje zejména osobnosti z regionálních dějin. Dále

pedagožka B uvedla, že dle jejího názoru však není v učebnicích dějepisu ženskému hnutí věnován dostatečný prostor, což může stát za nízkým veřejným povědomím o ženských hrdinkách. Kladně však hodnotí učebnice dějepisu pro druhý stupeň od Veroniky Válkové, které se věnují pozornost Minervě, sufražetkám, Boženě Vikové Kunětické atd.

6.3 Analýza rozhovoru C

Pedagožka C vystudovala učitelství ruského jazyka a dějepisu na Univerzitě Hradec Králové. Studium tohoto oboru zakončila v roce 1991. Osobnost Milady Horákové zná, ale na vysoké škole se o ní neučila. Podotkla však, že díky jednomu z učitelů studenti na Univerzitě Hradec Králové již koncem 80. let Miladu Horákovou znali. Pedagožka C dále pozitivně hodnotila působení disidenta pana doktora Lesáka na Univerzitě Hradec Králové a jeho opětovné nastoupení do pedagogické profese.

O Miladě Horákové ve svých hodinách vyučuje. Za nejdůležitější považuje žákům to, kdo M. Horáková byla a čím se zasloužila o obhajobu demokratických postojů. Miladu Horákovou nechce vnímat pouze jako oběť procesů padesátých let, ale svým žákům chce přibližovat její politickou minulost, odsouzení nacisty ale i rodinné zázemí. Horákovou ve svých hodinách propojuje s dějinami regionálními, jelikož manžel M. Horákové pocházel z Bělče, která se nachází pouze jedenáct kilometrů od Hradce Králové, kde pedagožka C vyučuje.

Pedagožka je regionální garantkou projektu D+, a tak věnuje jeden ročník výuky dějepisu pouze moderním dějinám. Tento rok tak mohla věnovat Miladě Horákové dvě vyučovací hodiny. Za běžných okolností věnuje minimálně jednu hodinu politickým procesům v padesátých letech, kam Miladu Horákovou zařazuje. V hodinách věnovaných Miladě Horákové a politickým procesům pracuje s pracovními listy, ukázkami z filmů. Miladu Horákovou v hodinách porovnává, např. s Josefem Toufarem.

Pedagožka dále hovořila o učebních materiálech, které jsou dostupné k Miladě Horákové. Horáková se objevuje v učebnicích pro základní i střední školy prakticky od všech nakladatelství. Dle vyučující však většina učebnic obsahuje pouze zmínku o Miladě Horákové. Proto si pedagožka vytváří své vlastní materiály, které vychází, např. z materiálů Ústavu pro výzkum totalitních režimů či z programu Jeden svět na školách.

Význam výuky o Miladě Horákové spatřuje především v tom, že se žáci začnou zajímat i o další oběti totalitních režimů. M. Horákovou vnímá jako jednu z důležitých žen v historii, kterou by si měli žáci pamatovat a poukazuje na nedostatečný výskyt žen v dějepisných učebnicích. Zdůrazňuje, že by osobnosti v učebnicích měly mít svůj příběh a jejich výskyt by se neměl omezovat pouze na uvedení jejich jména a v případě M. Horákové její politické strany a popravu.

Nejčastější doplňující otázky od žáků ohledně M. Horákové se týkají osudu její rodiny a dcery. Pedagožka dále uvedla, že byla v kontaktu i s Janou Kánskou, dcerou Milady Horákové.

Františku Plamínkovou paní učitelka zná. Na vysoké škole se o ní však neučila. Uvedla, že osobnost Františky Plamínkové spadá do problematiky, kterou si pedagog dohledává na internetu. Poprvé se se jménem F. Plamínkové setkala na jednom ze seminářů v devadesátých letech, který byl zaměřen na padesátá léta dvacátého století. Plamínková zde byla zmiňovaná v souvislosti s Miladou Horákovou. Pedagožka se domnívá, že ji na semináři zaujalo jméno Plamínkové a stalo se prvotním impulsem k dalšímu bádání. Dále ji zaujala politická činnost Plamínkové.

Za to nejdůležitější, co by žáci měli o Františce Plamínkové vědět je její existence, politické působení a to, že měla své „žáky“; mezi něž patřila i Milada Horáková. Dále navrhuje, že by se u F. Plamínkové a obzvláště M. Horákové bylo možné zabývat i tzv. druhým životem, tj. jak se jsou osobnosti reflektovány v současnosti, co o nich lidé vědí, či jaké nepravdivé informace o nich mají v paměti.

Do svých hodin pedagožka zařazuje části dokumentárního filmu „Zapomenutá Františka Plamínková“. Studentům dává k přečtení texty, ze kterých se o ní dozvídají různé informace. Ve výuce také používá pracovní listy s různými obrázky, se kterými studenti pracují i za pomoci internetu.

Žáci podle pedagožky Františku Plamínkovou někdy mají za oběť politických procesů v 50. letech, tudíž považuje za nutné ji dostatečně časově upevnit.

6.4 Shrnutí rozhovorů

Z rozhovorů vyplývá, že všechny tři zpovídáné pedagožky znají Miladu Horákovou a vyučují o ní v hodinách dějepisu.

Na Gymnáziu Chotěboř i na Střední průmyslové škole stavební v Hradci se v průměru věnuje Miladě Horákové jedna vyučovací hodina, ve které se využívá především vlastních materiálů, které vycházejí z materiálů Jednoho světa na školách a Ústavu pro studium totalitních režimů. Na Gymnáziu Chotěboř je Milada Horáková ve výuce spojována především s politickými procesy 50. let, kde M. Horáková slouží jako „odstrašující příklad“, na kterém se demonstruje nebezpečím, které s sebou nesou totalitní režimy. Naopak na Střední průmyslové škole stavební je M. Horáková ve výuce spojována především se svojí politickou minulostí a obhajobou demokratických ideálů. Milada Horáková je zde propojována i s regionálními dějinami.

Naopak Františku Plamínkovou zná pouze jedna z oslovených pedagožek. Dvě oslovené pedagožky se domnívají, že se se jménem F. Plamínkové setkaly. Nedokázaly si však vzpomenout na žádnou z klíčových informací, která by se týkala F. Plamínkové.

Pedagožka C, vyučující na Střední průmyslové škole stavební, Františku Plamínkovou zná. Ve svých hodinách vyučuje o Františce Plamínkové v souvislosti s Miladou Horákovou. Ve výuce paní učitelka zařazuje úryvky dokumentárního filmu „Zapomenutá Františka Plamínková“. Žákům jsou také předloženy texty, ze kterých se o F. Plamínkové dozvídají různé informace. Dále žáci pracují s pracovními listy a internetem. Za nejdůležitější pak považuje seznámit žáky s existencí F. Plamínkové, jejím politickým působením a jejími žáky, např. Miladou Horákovou. Výuka o Františce Plamínkové je tedy probíhá s využitím velice podobných metod a prostředků jako výuka o M. Horákové.

Pedagožky, které neznaly Františku Plamínkovou, jsem krátce seznámila s osobností Františky Plamínkové a její činností. Jedna z pedagožek se na základě mnou poskytnutých informací rozhodla do svých hodin F. Plamínkovou zařadit.

Závěr

Cílem teoretické části práce bylo zpracování teoretické báze pro výzkum a vytvoření komparace životů F. Plamínkové a M. Horákové. Teoretická báze se soustředí na skutečnosti, které se mohly podílet na nízké úrovni znalostí české veřejnosti o F. Plamínkové a na straně druhé relativně vysoké o M. Horákové.

Jako první skutečnost, která sehrála roli v utváření dnešní rozdílné úrovně historického vědomí o Františce Plamínkové, práce vyhodnocuje přátelství F. Plamínkové s M. Horákovou a také blízký vztah Plamínkové s T. G. Masarykem. Tomáš Garrigue Masaryk i Milada Horáková byli totalitními režimy vnímáni jako nepohodlné osoby. Proto se jejich skutečnému odkazu a práci nemělo dostávat místa ve veřejném prostoru.

Druhou skutečností je politický proces s Miladou Horákovou a jeho ohlas, včetně rehabilitace Milady Horákové po pádu komunistického režimu v roce 1989. Politický proces zajistil Horákové pevné místo v paměti české veřejnosti, jelikož byl ve své době silně „propagován“ a v dnešní době je M. Horáková spojována především s ním.

Třetí skutečností je odlišný druhý život Františky Plamínkové a Milady Horákové. Zde je ve školách, dějepisných učebnicích a veřejné sféře Horákové věnováno výrazně více prostoru než Plamínkové. Důležitým obdobím pro formování historického vědomí byly zejména počátky devadesátých let, kde byla Milada Horáková vyzdvihována jako jediná ženská oběť vykonstruovaných procesů. Horákovou tehdy uváděly i učebnice dějepisu. Jméno Plamínkové nebylo na veřejnosti ani v učebnicích dějepisu uváděno, a tak se Plamínková nedostala do širšího povědomí veřejnosti. Toto byl pravděpodobně nejzásadnější rozdíl mezi formováním historického vědomí u obou žen.

Ve výzkumné části byla provedena analýza výsledků dotazníkového šetření a komparace rozhovorů s vybranými učiteli dějepisu. V úvodu výzkumné části jsou předloženy tři hypotézy, které měly být v průběhu výzkumu vyvráceny nebo potvrzeny. Procento žáků, kteří znají Miladu Horákovou je skutečně o mnoho vyšší než u Plamínkové. Potvrdila se i hypotéza, že Milada Horáková je žákům známější než Františka Plamínková z důvodu odlišnosti jejich „druhých životů“, jelikož se Milada Horáková častěji vyskytuje ve školní výuce, médiích a online prostředí. Dále se potvrdila hypotéza, že je Horáková mezi žáky středních škol nejčastěji spojována s popravou a vykonstruovaným procesem, což M. Horákové dodalo na proslulosti.

Cíl teoretické části byl naplněn. Teoretická část si však vzhledem k rozsahu práce nenárokují úplné vyčerpání tématu, a tak by některé z kapitol mohly být zpracovány podrobněji.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více než polovina žáků by měla zájem o rozšíření školní výuky o Františku Plamínkové či jiný způsob získání informací. Jeví se tedy jako žádané umístit F. Plamínkovou do hodin dějepisu, online prostředí a veřejného prostoru obecně, aby se znalosti o této významné osobnosti českých moderních dějin zvýšily.

Z hloubkových rozhovorů s vybranými pedagogy vyplynulo, že všichni dotázaní pedagogové znají Miladu Horákovou. Naopak pouze jedna dotázaná pedagožka znala F. Plamínkovou a vyučuje o ní. Na vybraných školách se M. Horáková v hodinách spojuje především s popravou, což opět potvrzuje tezi, že M. Horáková je české veřejnosti známá především díky vykonstruovanému politickému procesu. V hodinách jsou nejčastěji využívány úryvky z dokumentárních filmů o Miladě Horákové a materiály z Ústavu pro studium totalitních režimů.

O Františku Plamínkové se vyučuje pouze na jedné ze sledovaných škol, a to v souvislosti s Miladou Horákovou. V hodinách je využíváno úryvků z dokumentárního filmu „Zapomenutá Františka Plamínková“, textů o F. Plamínkové a pracovních listů.

Cílem výzkumné části práce bylo zjištění úrovně znalostí o M. Horákové a F. Plamínkové v řadách žáků vybraných středních škol a informací o uchopení F. Plamínkové a M. Horákové pedagogy ve výuce. Cíl byl naplněn. Výzkumu by však prospěl vyšší počet dotázaných žáků a pedagogů.

Jako možné pokračování této práce se nabízí dotazníkové šetření o Františku Plamínkové a Miladě Horákové provedené na dalších školách, podrobnější analýza druhého života Milady Horákové a Františky Plamínkové, šíření osvěty o Plamínkové na školách, ale i u široké veřejnosti způsoby, které jsou nastíněny v praktické části práce. Tyto činnosti by mohly přispět k utváření historického vědomí české veřejnosti o Františku Plamínkové a navrátit jí tak místo v paměti českého národa, které by jí za její zásluhy právoplatně náleželo.

Použitá literatura a prameny

Prameny

Archiv národního muzea Praha, fond Františka F. Plamínková.

ČAPEK, Vratislav, *Dějepis pro střední odborné školy*, Praha 2001.

ČORNEJ, Petr, *Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy*, Praha 2005.

ČORNEJ, Petr, *Dějepis pro střední odborné školy*, Praha 2006.

HÁJEK, Miloš – RYŠÁNKOVÁ Jarmila a kol., *Svět a Československo ve 20. století*, Praha 1990.

HARNA, Josef a FIŠER, Rudolf, *Dějiny českých zemí II.*, Praha 1998, s. 219 a 243.

HES, Milan, *Dějepis II v kostce: Nová doba/ Soudobé dějiny*, Praha 2020.

HÝSEK, Ondřej, *Dějepis 9: Moderní dějiny (Člověk a společnost)*, Praha 2000.

JOŽÁK, Jiří, *Dějepis nová doba*, 4. díl, Praha 1995.

Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha, fond Františka Plamínková.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1850-1993*, Praha 1995.

ŠAŠINKA, Zdeněk – ŠTĚPÁNKOVÁ Alena, *Odmaturuj z dějepisu 2*, Praha 2006.

ZRNÍKOVÁ, Jana, *Dějepis 9: Novověk, Moderní dějiny*, Praha 2014.

Odborná literatura

DE HAAN, Francisca – DASKALOVA, Krassimira – LOUTFI, Anna (edd.), *A Biographical Dictionary of Women's Movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, Budapešť 2006.

DVOŘÁKOVÁ, Zora – DOLEŽAL, Jiří, *O Miladě Horákové: a Milada Horáková o sobě*, Praha 2001.

DVOŘÁKOVÁ, Zora, *To byla Milada Horáková ve fotografiích a dokumentech*, Praha 2009.

FEINBERG, Melissa, *Evasive Equality: Gender, Citizenship, and the Limits of Democracy in Czechoslovakia, 1918-1950*, Pittsburgh 2011.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína – KOURA Petr a kol., *Žádáme trest smrti!: propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol. (historická studie a edice dokumentů)*. Praha 2008.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína, „Vypořádali jsme se s Horákovou, vypořádáme se i s americkým broukem!“: *Kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou*, Paměť a Dějiny, 1, 2002, č. 1, s. 20–41.

FUTOVÁ, Gabriela a kol., *Kapky na kameni: 50 příběhů českých a slovenských rebelek*, Praha 2019.

HENDRYCHOVÁ, Soňa, *Plamínková, Františka F. (1875–1942)*, in: *A Biographical Dictionary of Women's Movements and feminisms: Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries*, edd. Francisca de Haan – Krassimira Daskalova – Anna Loutfi, Budapešť 2006, s. 436–440.

HONZÁKOVÁ, Albína (ed.), *Kniha života: Práce a osobnost F.F. Plamínkové: Sborník k 60. narozeninám*, Praha 1935.

CHRÁSKA, Miroslav – KOČKVAROVÁ Ilona, *Kvantitativní metody sběru dat v pedagogických výzkumech*, Zlín 2015, s.41.

KAPLAN, Karel, *Druhý proces: Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1868 – 1990*, Praha 2008.

KAPLAN, Karel, *Největší politický proces: M. Horáková a spol.*, Brno 1996.

KAPLAN, Karel, *Politický proces s Miladou Horákovou a spol.: komentované dokumenty*, Praha 2019.

KOŠŤÁLOVÁ, Michaela, *Soukromí Milady Horákové*, Praha 2014.

LABISCHOVÁ, Denisa, *Co si uchováme v paměti? Empirický výzkum historického vědomí*, Ostrava 2013.

LEŽÁK, Zdeněk – JISLOVÁ Štěpánka, *Milada Horáková*, Praha 2020.

MALÍNSKÁ, Jana, *Do politiky prý žena nesmí- proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005.

MUSILOVÁ, Dana, *Politická: poslání nebo profese*, in: Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie, Sborník příspěvků z IV: pardubického bienále 27.–28. dubna 2006), edd. Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Straníková, Pardubice 2006, s. 387 - 406.

REINFELD, Barbara, *Františka Plamínková (1875-1942), Czech Feminist and Patriot*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 25, 1997, č.1, s. 13-33.

REINFELD, Barbara, *Paralelní životy: feminismus a nacionalismus v Československu Františka Plamínková (1875–1942) a Milada Horáková (1901–1950)*, in: Charlotta G. Masaryková Sborník příspěvků z konference ke 150. výročí jejího narození, konané 10. listopadu 2000, ed. Marie Neudorfllová, Praha 2001, s. 171-178

RENNER, Jana – VONDŘEJCOVÁ Silvie, *První statečné a jedinečné: Češky, které zvolily tu méně pohodlnou cestu*, Praha 2019.

SEIXAS, Peter (ed.), *Introduction* in: Theorizing Historical Consciousness, ed. Peter SEIXAS, Toronto 2004.

SYNEK, Jan, *Mám klid ve svém svědomí: Milada Horáková ve střetu s komunistickým režimem*, Praha 2020.

ŠUBRT, Jiří – VINOPAL Jiří a kol., *Historické vědomí obyvatel České republiky perspektivou České republiky*, Praha 2013.

ŠUBRT, Jiří a kol., *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*, Kolín 2010.

ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ Klára a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha 2014.

UHROVÁ, Eva, *Radostná i hořká Františka Plamínková*, Praha 2014.

Internetové zdroje

<http://archiv.narodni-divadlo.cz/inscenace/5291>.

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/4571-milada-horakova?vsrc=namet&vsrid=milada-horakova>.

www.ceskatelevize.cz/porady/10123499335-zahady-toma-wizarda/316292320070016/.

www.ceskatelevize.cz/porady/11787255937-zapomenuta-frantiska-plaminkova/.

www.ceskatelevize.cz/porady/11787255937-zapomenuta-frantiska-plaminkova/bonus/.

www.csfd.cz/film/411926-milada/prehled/.

www.facebook.com/DigitalniKnihovnaNKCR.

www.facebook.com/SdruZeny/posts/1990134517694698/.

www.facebook.com/SdruZeny/posts/1990134517694698/.

Přílohy

Dotazník Milada Horáková

1) Jsem:

- a) Žena
- b) Muž
- c) Jiné

2) Je mi _____ let

3) Jsem v:

- a) 3. ročníku čtyřletého studia
- b) 7. ročníku osmiletého studia (septima)
- c) Jiné _____ (doplňte)

4) Vyjádřete číslem od 1 do 10 svůj vztah k dějepisu.

(1 = dějepis mě vůbec nebaví, 10 = dějepis je můj nejoblíbenější předmět.)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

5) Víte, kdo byla Milada Horáková?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jste na tuto otázku (č.5) odpověděli „ne“, přeskočte na otázku č. 12 na straně 2.

6) Kdy a kde jste se o Horákové dozvěděli? (Můžete zvolit více odpovědí)

- a) Školní výuka
- b) Televize
- c) Internet
- d) Kamarádi
- e) Rodina
- f) Jiné _____ (napište kde)

7) Kdy a kde jste se o Horákové dozvěděli poprvé? (Zvolte pouze jednu možnost.)

- a) Školní výuka
- b) Televize
- c) Internet
- d) Kamarádi
- e) Rodina
- f) Jiné _____ (napište kde)

Pokud jste v otázce č. 6 neoznámili možnost „školní výuka“, přeskočte na otázku č. 11.

8) Kdy jste se o Miladě Horákové učili? (Opět můžete zvolit více možností)

- a) 1. stupeň základní školy
- b) 2. stupeň základní školy/odpovídající ročníky víceletého gymnázia
- c) Střední škola/odpovídající ročníky víceletého gymnázia
- d) Jiné _____

9) V jakých předmětech jste se o Horákové učili. (Můžete zvolit více možností)

- a) Dějepis/historie
- b) Občanská nauka/základy společenských věd/ výchova k občanství
- c) Český jazyk
- d) Etika
- e) Jiné _____

10) Byl dle Vašeho názoru v hodinách dějepisu Miladě Horákové dostatečný prostor?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

11) Co všechno víte o Miladě Horákové? (Zapište stručně v bodech.)

12) Chtěli byste se o Miladě Horákové dozvědět (více)?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

Pokud jste na tuto otázku odpověděli „spíše ne“ nebo „ne“ přeskočte na třetí stranu dotazníku.

13) Jakými způsoby byste se chtěli dozvědět (více) o Miladě Horákové?

- a) Školní výuka
 - b) Dokumentární film
 - c) Populárně naučné periodikum
 - d) Populárně naučná kniha
 - e) Sociální sítě
 - f) Jiné _____
-

Dotazník Františka Plamínková

1) Víte, kdo to byla Františka Plamínková?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jste na tuto otázku (č. 1) odpověděli „ne“, přeskočte na otázku č. 8.

2) Kde jste se o Plamínkové dozvěděli? (Můžete zvolit více odpovědí)

- a) Školní výuka
- b) Televize
- c) Internet
- d) Kamarádi
- e) Rodina
- f) Jiné _____ (napište kde)

3) Kde jste se o Plamínkové dozvěděli poprvé?

- a) Školní výuka
- b) Televize
- c) Internet
- d) Kamarádi
- e) Rodina
- f) Jiné _____ (napište kde)

!Pokud jste v otázce (č.2) nezaškrtnuli možnost „školní výuka“, přesuňte se na otázku č.7!

4) Kdy jste se o Plamínkové učili ve škole? (Opět můžete zvolit více možností)

- a) 1. stupeň základní školy
- b) 2. stupeň základní školy/ odpovídající ročníky víceletého gymnázia
- c) Střední škola/ odpovídající ročníky víceletého gymnázia
- d) Jiné _____

5) V jakých předmětech jste se o Plamínkové učili? (Můžete zvolit více možností)

- a) Dějepis/historie
- b) Občanská nauka
- c) Český jazyk
- d) Etika
- e) Jiné _____

6) Byl dle Vašeho názoru v hodinách dějepisu Františce Plamínkové dostatečný prostor?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

7) Co všechno víte o Františce Plamínkové? (Zapište stručně v bodech)

8) Chtěli byste se o Františce Plamínkové dozvědět (více)?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

Pokud jste na tuto otázku (č.8) odpověděli „spíše ne“ nebo „ne“, na následující otázku neodpovídejte.

9) Pokud, byste se o ní chtěl/a dozvědět (více), jakým způsobem?

- a) Výuka ve škole
 - b) Dokumentární film
 - c) Četba tištěné populárně-naučné knihy/článku
 - d) Skrz sociální sítě
 - e) Jiné _____
-

Otázky pro hloubkový rozhovor s učiteli

- a) Jaký je Váš věk?
- b) Jaký obor jste na vysoké škole studovala? A v jakém časovém období jste ji zhruba studoval/a?

1. Znáte Miladu Horákovou?
2. Co o ní víte? Jaké z těchto znalostí považujete za potřebné předat žákům?
3. Učili jste se o Miladě Horákové na vysoké škole?
4. Pokud ano, bylo to dle Vašeho názoru dostatečné? Jakým způsobem to probíhalo? Jaké informace byly předány?
5. Pokud si myslíte, že na vysoké škole se nevěnoval dostatek času této osobnosti, zkuste odhadnout proč. Např. politické důvody
6. Zařazujete Miladu Horákovou do svých hodin?
7. Jakým způsobem ji do hodin zařazujete? Chtěl/a byste ji do hodin zařazovat více? Jaké jsou překážky?
8. Jste spokojená s učebními materiály, které jsou k Miladě Horákové dostupné?
9. Jaké jsou nejčastější otázky studentů související s Miladou Horákovou?
10. Jaký je dle Vás přínos, který může mít výuka o Miladě Horákové na studenty?

1. Znáte Františku Plamínkovou?
2. Učila jste se o ní na vysoké škole? V jakém rozsahu? Bylo to podle Vás dostatečné?
3. Pokud si myslíte, že na vysoké škole se nevěnoval dostatek času této osobnosti, zkuste odhadnout proč.
4. Zařazujete Františku Plamínkovou do svých hodin?
5. Jste spokojen/á s učebními materiály, které jsou k Františce Plamínkové dostupné?
6. Jakým způsobem ji do hodin zařazujete? Chtěl/ a byste ji do hodin zařazovat více? Jaké jsou překážky?
7. Jaké jsou nejčastější otázky studentů související s Františkou Plamínkovou?
8. Jaký je dle Vás přínos, který může mít výuka o Františce Plamínkové na studenty?
9. Chtěla byste Františku Plamínkovou do svých hodin zařadit?
10. Jakým způsobem by to dle Vás bylo nejlepší?

Obrazová příloha

Obr. č. 1: Františka Plamínková, foto Archiv Národního muzea v Praze, fond Františka Plamínková.

Obr. č. 2: Vilém Feyrer, přítel F. Plamínkové, foto Archiv Národního muzea v Praha, fond Františka Plamínkové.

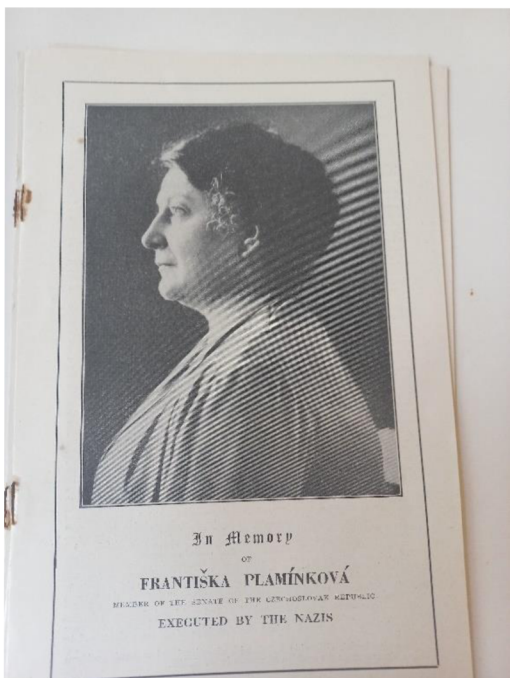
Obr. č. 3: Františka Plamínková, vzpomínková slavnost na paměť narozenin T.G. Masaryka z 6. března 1938, Archiv Národního muzea Praha, fond Františka Plamínkové.

Obr. č. 4: Pečetítko F. Plamínkové, vlastní foto, pečet' naleznete v Archivu Národního muzea Praha, fond Františka Plamínková.

Obr. č. 5: F. Plamínková zachycená v dobové karikatuře, vlastní foto, originál dostupný v Literárním památníku národního písemnictví, fond Františka Plamínková.

Obr. č. 6: *Vzpomínková brožura „In Memory of Františka Plamínková“, brožuru naleznete v Archivu Národního muzea Praha, fond F. Plamínková.*

Obr. č. 7: *Mramorová busta Františky Plamínkové z 30. let 20. století vystavená v Národním muzeu, autoři busty: Karla Vobišová, Josef František Žák, vlastní foto.*